

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 2

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Виступ Президента України В. Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України	4
--	---

Аналітика

О. Ворошилов

Акції опозиції 22 январа: без размаха и эксцесов	8
--	---

Ю. Половинчак

Економіка України: у новий рік з новими надіями	12
---	----

О. Рябоконт

Украинско-российское сотрудничество в авиастроительной сфере	20
---	----

С. Кулицький

Тенденції трансформації європейського газозабезпечення та перспективи розвитку української газотранспортної системи	35
--	----

В об'єктиві – регіон

О. Климентів

ЗМІ про соціально-політичну ситуацію на Закарпатті	44
--	----

Актуальна прес-конференція

С. Горова

Рынок недвижимости – ожидается рост	49
---	----

Коментарі спеціалістів на звернення громадян *

	51
--	----

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	61
--	----

Аерокосмічна і авіаційна галузі	62
---	----

Астрономічна наука	63
------------------------------	----

Інформаційні технології	64
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	65
Наукові видання	65
Наука і влада	66

До уваги держслужбовця

Т. Добко, В. Шкаріна

Світова економічна криза і Україна.

Шляхи подолання

(Список літератури з фондів Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського (2008–2010 рр.) 67

Коротко про головне

22 січня Україна відзначала День Соборності

Виступ Президента України В. Януковича на урочистому зібранні з нагоди Дня Соборності України

Шановні співвітчизники!

Сьогодні ми відзначаємо річницю важливої історичної події в житті українського народу – проголошення Акту об'єднання Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою.

22 січня 1919 р. Схід і Захід України подали один одному руку, щоб заявити про здійснення віковичньої мрії нашого народу – жити у власній соборній державі. Україна йшла до єдності через глибокі внутрішні конфлікти, війни, через спроби ворогів її незалежності зупинити хід історії. Об'єднати українські землі було вкрай складно, проте саме Провидіння додавало сили народу, і він переміг.

22 січня 1990 р., як і в далекому 1919-му, на підтримку соборності українських земель від Львова до Києва утворився «живий ланцюг».

Відчуття єдності, братерства, прагнення свободи та незборима віра в демократичну, незалежну Україну були для мільйонів громадян потужним поштовхом, що дав надію і став прелюдією до проголошення Незалежності.

Тема єдності суспільства в утвердженні державного суверенітету притаманна не лише нашій історії.

Більшість країн на європейському континенті та за його межами пройшли крізь випробування на здатність ставити інтереси держави вище інтересів окремих політичних сил. Ті, хто перебороли регіональні та політичні егоїзми, сьогодні належать до клубу провідних держав світу – розвинутих, успішних, що впевнено рухаються шляхом соціально-економічного прогресу.

Сьогодні тема єдності знову набула колосальної ваги.

Ми вступаємо в непростий період, коли заради трансформації України в сучасну, економічно розвинуту демократичну державу, змушені вдаватися до непопулярних реформ, до безкомпромісної боротьби з корупцією, злочинством.

Однак ми, громадяни України, разом на Заході і на Сході повинні пройти через ці випробування гідно, як належить народу, що ставить перед собою амбітні цілі і вміє їх досягти.

Уперше за останні 20 років ми зуміли забезпечити політичну стабільність і розпочали глибоку модернізацію держави. Уперше за всю новітню історію Ук-

раїни влада в особі Президента, парламентської більшості й уряду взяла на себе відповідальність за системні реформи практично в усіх сферах життя та розпочала їх реалізацію.

Це не подобається політикам, які через невміння об'єднувати зусилля, через нескінченні чвари привели країну до глибокої соціально-економічної кризи і тепер намагаються будь-якою ціною повернутися до влади. Вони говорять про політичні репресії, намагаються дискредитувати нашу державу в очах міжнародної спільноти. Вони знову кличуть людей на барикади, знову намагаються довести, що частина суспільства належить до патріотів і демократів, а інша – до їх антиподів. Ми це проходили п'ять років тому. З цього нічого не вийшло. Каміння виявилось розкиданим. Настав час його збирати. Для цього необхідно пам'ятати про виклики, які стоять перед Україною.

Сьогодні Україна опинилася перед загрозою закріплення за нею статусу ринку збуту низькоякісної продукції, постачальника дешевої сировини і робочої сили, дуже залежного від імпорту енергетичної та високотехнологічної продукції більш розвинутих держав.

Проблемою залишається фізична зношеність, моральна застарілість наших виробничих потужностей, неекономне споживання енергетичних ресурсів. Без модернізації національного промислового й аграрного виробництва та інфраструктури, без налагодження механізмів стимулювання та постійного відтворення інноваційної та інвестиційної активності капіталу та підприємницької ініціативи населення неможливо переламати цю негативну тенденцію, забезпечити сталий розвиток країни та добробут громадян.

Потрібно усвідомити, що процес реформування економіки не завершиться з виходом із кризи. Час і ресурси для екстенсивного зростання вичерпалися.

Держава, капітал та суспільство повинні порозумітися щодо напряму і конкретних завдань реформ на середньо- і довгострокову перспективу.

Держава повинна спиратися на високий рівень громадянської довіри, толерантності та солідарності. Нині інститути, що покликані захищати громадянські права і свободи, мають найнижчий рівень довіри у державі. Диспропорції в розвитку регіонів, вражаюча соціальна нерівність та загрозна демографічна ситуація руйнують основу для громадянської єдності та збереження соціального капіталу.

Тому пріоритетом модернізації гуманітарної сфери має стати відновлення людського капіталу.

На часі – реформування системи середньої та вищої освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення.

Відновлення довіри громадян до держави буде здійснюватися через оновлення засад конституційного ладу на основі широкого громадянського консенсусу.

Реформа влади буде спрямована на впровадження нових стандартів справедливості і захисту прав людини в роботі державних адміністрацій, судів та

правоохоронних органів. Сучасна держава повинна брати активну участь у глобальних процесах і впливати на них.

У попередні роки Україна була активним учасником миротворчої діяльності ООН; ми зробили важливий внесок у глобальне ядерне роззброєння; наша присутність на глобальному ринку продовольства є важливим чинником безпеки в низці регіонів світу.

Сьогодні потрібно перейти від хибного вибору між різними глобальними центрами впливу до здійснення збалансованої, спрямованої на відстоювання національних інтересів політики у відносинах із ключовими міжнародними партнерами України.

Стратегічною метою нашої зовнішньої політики є створення загальних умов для повноправного членства України в ЄС.

Зважаючи на ці виклики, я бачу перед нами у 2011 р. такі цілі.

Першочергові зусилля держави мають бути спрямовані на якісне оновлення виробничих потужностей та інфраструктури.

Наша мета – системна модернізація країни, підвищення її конкурентоспроможності в посткризовому світі.

Ми продовжимо створювати умови, за яких інвестиції в оновлення виробництва були б вигідні.

Зокрема, у Податковому кодексі вже затверджено нові амортизаційні ставки. Знижуються ставки двох ключових державних податків – по ПДВ та податку на прибуток підприємств. Запроваджуються податкові канікули для легкої промисловості, а також для готельного бізнесу.

Прозорий малий і середній бізнес продовжать користуватися перевагами спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Ми посилимо зв'язок науки і бізнесу, освіти і виробництва.

В Україні будуть започатковані національні проекти на підтримку інноваційного виробництва.

Ми врахуємо кращий досвід американської «Силіконової долини» та російського «Сколково».

Будуть створені умови для реалізації проектів у сфері альтернативної, зокрема відновлювальної енергетики.

Держава забезпечуватиме активну підтримку економічної діяльності. Зокрема, це допомога в пошуку перспективних контрактів, це система страхування експортних операцій та поширення інформації про інвестиційні можливості в Україні.

Окрема увага – на імпорт. Там, де це можливо і доцільно, ми будемо стимулювати імпортозаміщення.

До європейського чемпіонату з футболу 2012 р. ми підготуємо оновлену транспортну інфраструктуру: нові автомобільні і залізничні шляхи, аеропорти, станції метро.

Інновації, інвестиції в людський капітал та інфраструктуру забезпечать появу нових робочих місць, створять основу для сталого зростання зарплат і пенсій, тобто, покращать життя і добробут людей.

По-друге, ми проведемо пакет соціальних реформ.

Передовсім, це пенсійна реформа. Наше завдання полягає в тому, щоб ці зміни відбулися безболісно для людей. Ми дамо людям відповідну компенсацію, і, по-друге, ми не допустимо зростання безробіття.

Враховуючи уроки економічної кризи 2008–2009 рр., ми ухвалимо Державну програму зайнятості населення на найближче десятиліття.

Підвищення якості медичного обслуговування, запровадження страхової медицини на основі сучасного європейського досвіду включатиме підвищення доступності та якості медичних послуг, збільшення ваги профілактичних заходів, зменшення корупції в цій важливій сфері.

На черзі – продовження реформи житлово-комунального господарства.

Якість житлово-комунальних послуг будемо підвищувати, люди будуть сплачувати виключно за ті послуги, які надаються.

По-третє, ми продовжимо реформу влади.

З метою підготовки проекту нового Основного закону розпочне роботу Конституційна асамблея, яка об'єднає представників усіх зацікавлених політичних сил та громадських організацій, готових до серйозної, професійної дискусії з конституційних проблем.

Влада не нав'язуватиме країні свого бачення конституційних змін і підготує умови для незалежної та відкритої роботи Конституційної асамблеї.

Триватиме реформа державного управління.

Відбудеться подальше скорочення бюрократичного апарату. Дії чиновників будуть постійно відстежуватися в рамках системи антикорупційних заходів. Бізнесу на державі буде поставлено крапку.

Важливим елементом зміцнення демократії стане створення суспільного мовлення, додаткових гарантій відкритості влади та доступу незалежних засобів масової інформації до важливої інформації.

Окремо зупинюся на реформах у секторі національної безпеки.

Перед нами стоїть завдання практично, як кажуть, з «нуля» створити нові національні Збройні сили. Держава дбатиме про військову безпеку, починаючи з підвищення соціального статусу військовослужбовців та відродження бойового духу – до формування якісно нової структури Збройних сил, модернізації озброєнь і пристосування військової доктрини до викликів сучасного світу.

Ми зміцнюємо основу нашого оборонного потенціалу.

Ми відновимо інвестиції у розвиток науково-технологічної та науково-кадрової складової оборонно-промислового комплексу.

Буде розпочато створення Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та загальнодержавної системи моніторингу природного середовища.

Завдання, які стоять перед нами на порозі 20-ї річниці Незалежності, важкі та відповідальні. Відповідальність за майбутнє України в цей критичний час лежить на кожному з нас.

Тому головним ресурсом, який є в нашому розпорядженні, є довіра та розуміння необхідності додання тимчасових труднощів заради втілення реформ.

Наш шанс – не в закликах іти на барикади, нищити й руйнувати, а в спроможності до консолідації, розвитку демократії та верховенства права, до подальшого об'єднання Сходу і Заходу.

Цього вчить нас дата 22 січня, цього вимагає від нас відповідальність за Україну.

Як глава держави я робитиму все від мене залежне, щоб громадяни України відчували себе єдиною родиною.

В ім'я цього я твердо стоятиму на позиціях розвитку демократії і готовий працювати з усіма, хто поділяє ці принципи і здатний поставити національні інтереси вище за власні.

Зі святом Злуки вас, дорогі співвітчизники!

З Днем Соборності!

*(Офіційне інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 22.01).*

Аналітика

О. Ворошилов, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Акції опозиції 22 январа: без размаха и эксцессов

22 январа Украина отметила День Соборности, учрежденный в память об объединении Украинской и Западноукраинской Народных Республик в 1919 г.

По информации пресс-службы МВД, в этот день разнообразные торжества, концерты, митинги и уличные шествия проводились в 168 населенных пунктах страны.

Впрочем, как отмечает корреспондент «Голоса Америки», «нынешняя годовщина Акта воссоединения едва ли похожа на мирный праздник для всех украинцев. После череды невыразительных и малочисленных акций протеста, как в Киеве, так и по всей Украине, этот день для оппозиции мог стать реваншем за проигранные политические баталии».

Наиболее крупная акция оппозиции состоялась на Софийской площади в центре Киева, куда пришли сторонники «Батьківщини», Народного руху Ук-

раїни, «Народної самооборони», «Громадської позиції», ВО «Свобода» (хотя лидер организации О. Тягнибок на данном мероприятии не присутствовал), различных украинских казачьих организаций, ряда других оппозиционных сил. В частности, на митинг пришли «нунсовцы» А. Гриценко, В. Кириленко, Н. Катеринчук, Б. Тарасюк, Т. Стецькив.

Хотя ранее говорилось о том, что поддержать выступление Ю. Тимошенко на Софийской площади в Киеве, где когда-то был провозглашен Акт воссоединения, соберутся десятки тысяч человек, по оценкам самих организаторов акции, в ней приняло участие около 10 тыс. человек, а многие СМИ озвучили цифру в 3–5 тыс. человек. В этой связи обозреватель «ОстроВа» отмечает, что многие сторонники того или иного политика приходили лишь на его речь, а потом покидали митинг. Из-за чего складывалось ощущение «постоянного движения, хаоса, бардака и разобщенности. Это, кстати, помешало и нормальной оценке количества присутствующих». Представители оппозиции в свою очередь утверждают, что власть препятствовала приезду автобусов с людьми в Киев.

Митинг оппозиции начался с выступления непризнанного УПЦ МП патриарха Киевского и Всея Руси Филарета. Следует отметить, что на сцене возле Софии Киевской молебн правили две конфессии – Украинская православная церковь Киевского патриархата и Украинская автокефальная православная церковь.

Затем выступила лидер партии «Батьківщина» Ю. Тимошенко, которая призвала лидеров других оппозиционных сил к объединению. «Мы должны объединиться. Наш шанс – следующие парламентские демократические выборы», – заявила экс-премьер.

«Мы призываем политические партии и общественные организации к скорординированным действиям с целью формирования широкого народного движения сопротивления и начала массовых системных акций», – отмечается в резолюции митинга.

Кроме того, в резолюции содержится требование о проведении внеочередных выборов Президента в соответствии с Конституцией 1996 г., об отмене законов, которые нарушают права граждан, отказе от принятия пенсионного, жилищного законодательства и других актов, которые приводят к снижению социального уровня жизни в стране.

Также участники акции потребовали «денонсации харьковских соглашений как противоречащих Конституции Украины и подрывающих ее национальную безопасность».

Они также потребовали «прекращения украинской антигуманитарной политики, отстранения от должности украинофоба Табачника и отмены правительственных приказов и распоряжений, направленных на русификацию Украины и лишение украинцев их исторической памяти».

Также в резолюции содержится требование прекратить практику предоставления преференций одной религиозной конфессии – Украинской православной церкви Московского патриархата.

Следует отметить, что от «Фронту змін» вместо А. Яценюка на митинге выступала член бюро партии Л. Гриневич. Как сообщают представители СМИ, она стала единственным выступающим, которого митингующие встретили криками «Ганьба!» и «Геть!». Так что ведущему акции пришлось даже призвать людей к порядку и попросить их уважать все политические силы, которые пришли поддержать акцию протеста оппозиции.

Предположительно, недовольство собравшихся на митинг людей вызвал тот факт, что лично А. Яценюк проигнорировал данное мероприятие, предпочтя ему альтернативное собрание оппозиции под название «Мы – единый народ», состоявшееся в этот же день ранее на Контрактовой площади в Киеве.

В данной акции приняли участие около 1 тыс. человек. Также на Контрактную площадь пришли представители партии «За Україну», Европейской партии и партии «Собор». На сцене, рядом с лидером «Фронту змін», находились председатель партии «За Україну» В. Кириленко, председатель совета Нацбанка П. Порошенко, председатель фракции НУ – НС Н. Мартыненко и несколько народных депутатов из «Нашої України».

Во время мероприятия его участники собрали карту Украины из отдельных частей. Также состоялся телемост с Луганском и Львовом.

Следует также отметить, что, по информации ряда СМИ, руководители оппозиционных парламентских партий – «Фронт змін», «Гражданская позиция», Европейская партия Украины и Украинская республиканская партия (УРП) «Собор» – занялись составлением устава новой партии, которую планируется создать в результате объединения этих четырех политических сил.

Данную тему во время акции «Мы – единый народ» затронул и А. Яценюк, заявивший, что в Украине будет создана мощная объединенная оппозиционная партия. В то же время он отметил, что «мы не хотим давать пустых обещаний. Мы сделаем, покажем, а затем все прокомментируем. Я хочу вас заверить, что у нас будет результат».

На брифинге В. Кириленко также сказал, что говорить об объединении ряда оппозиционных сил еще рановато. Пока идут переговоры. Но он считает объединение оппозиционных сил правильным путем.

Председатель парламентской фракции «Наша Україна – Народна самооборона» Н. Мартыненко подчеркнул, что об объединении оппозиции говорили уже достаточно. «Ныне необходимо, чтобы был результат. Я убежден, что результат объединения политических сил нашего направления обязательно будет», – добавил он.

По мнению же председателя Украинской республиканской партии «Собор» А. Матвиенко, запрос на такую мощную политическую силу есть. «Дай Боже силы и мудрости на такой запрос ответить», – сказал он. А. Матвиенко подчеркнул, что новая партия не будет «партией лидера»: «Мы хотим, чтобы у нас был лидер партии и команда, в которой каждый будет услышан и решения будут приниматься в пользу национального интереса, а не амбиций лидера».

Кроме того, до 200 активистов Украинской народной партии собрались на Европейской площади в Киеве, где развернули Государственный флаг размером 45 на 30 м. По утверждению лидера партии Ю. Костенко, это самый большой в Украине государственный флаг. После проведения небольшого митинга сторонники УНП решили пронести флаг по Крещатику.

Простые же украинцы попытались воплотить на деле слова как лидера оппозиции Ю. Тимошенко, так и Президента В. Януковича об объединении западной и восточной части Украины. Не менее 600 человек взялись за руки на мосту Патона через Днепр, чтобы символической «живой цепью» соединить Левобережную и Правобережную Украины.

Данная акция продолжалась чуть больше часа. Но ее участники вновь столкнулись с главной проблемой для буквально всех последних политических уличных собраний оппозиции – малочисленностью. Тех, кто протягивал руки навстречу друг другу, было не так много, чтобы достичь результата. По данным украинских СМИ 200–300 м правобережной части моста пустовали в тот момент, когда его противоположная часть взялась за руки.

В ряде других украинских городов жители также образовывали «живые цепи», символизирующие объединение своего государства. В частности, во Львове от памятника С. Бандере на одноименной улице до памятника Т. Шевченко на проспекте Свободы свыше 5 тыс. человек создали «живую цепь». В акции приняли участие как подростки, так и люди преклонных лет, большинство собравшихся держали в руках государственные флаги Украины, некоторые – флаги ВО «Свобода». Затем от памятника С. Бандере до площади Свободы колонна людей пронесла Государственный флаг Украины и баннеры с портретами главнокомандующего Украинской повстанческой армии Р. Шухевича и С. Бандеры. После завершения акции во Львове возле памятника Т. Шевченко состоялся митинг с участием представителей политических партий и общественных организаций.

В Луцке по случаю Дня Соборности выстроили почти 400-метровую «живую цепь». В акции в этом городе приняли участие более 300 человек, однако этого оказалось недостаточно для задуманной организаторами «живой цепи». Люди выстроились от памятника Л. Украинки, но до памятника Т. Шевченко оставалось где-то 150 м, куда не дотягивала «живая цепь». Организаторы приглашали к участию в акции прохожих, однако те редко присоединялись к «цепи».

В Ивано-Франковске ко Дню Соборности Украины в центре города молодежь организовала «живую цепь» под названием «Вместе мы – сила!». Ее устроили активисты и сторонники молодежных организаций города, в частности общественное движение «Отпор» при поддержке Украинского студенческого союза, общественная организация «Украинский вектор», молодежный союз «Наша Украина» и др.

В целом же, несмотря на недавнее заявление министра внутренних дел Украины А. Могилева об имеющейся оперативной информации о том, что на 22 января готовятся провокации, которые могут привести к кровопролитию,

акции прошли спокойно. В Главном управлении МВД заявили, что милиция не зафиксировала никаких нарушений общественного порядка на мероприятиях, посвященных Дню Соборности. «МВД Украины признательно организаторам и участникам праздничных мероприятий за достигнутое согласие и слаженные действия с милицией, благодаря которым мероприятия прошли в праздничной атмосфере без каких-либо нарушений общественного порядка в государстве и непосредственно в столице», – отметили в Министерстве внутренних дел.

Со своей стороны председатель фракции Партии регионов в Верховной Раде А. Ефремов считает, что немногочисленность участников массовых акций по случаю Дня Соборности является свидетельством низкого уровня поддержки оппозиции в украинском обществе. «Общество потому и не пошло под их (оппозиционных сил) флаги, дав ответ на вопрос, насколько весомыми являются их авторитет и поддержка среди граждан», – уверен лидер фракции ПР.

А. Ефремов отметил, что многолюдные митинги, о которых говорила оппозиция, так и не состоялись, при этом он усомнился, что причина – сопротивление власти приезду в Киев участников акций.

По мнению же директора Киевского центра политических исследований и конфликтологии М. Погребинского, большинство организаторов акций в День Соборности Украины имели целью исключительно пиар для своей политической силы. «Они делают это не ради праздника, а для оппозиционной работы», – подчеркнул политолог. В то же время он отметил, что празднование Дня Соборности различными оппозиционными партиями врозь – это отражение реального положения вещей в украинской оппозиции.

В целом же, констатирует большинство обозревателей СМИ, акции оппозиции 22 января в очередной раз подтвердили тот факт, что украинские оппозиционные силы на сегодняшний день достаточно раздроблены, их разделению особо способствовал период президентской кампании в конце 2009 – начале 2010 года, когда многие представители нынешней оппозиции баллотировались на пост Президента, соответственно, конкурируя друг с другом.

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Економіка України: у новий рік з новими надіями

Економічні підсумки минулого року і, відповідно, фундамент для розвитку року нинішнього влада оцінює з відвертим оптимізмом. Узагальнюючи результати роботи у 2010 р., уряд наголошує на тому, що спільними зусиллями владних гілок вдалося стабілізувати фінансову ситуацію і відновити фінансову дисципліну. Уперше з 2008 р. почав зростати внутрішній товарообіг, а та-

кож депозити громадян у національній валюті; уперше з 2002 р. у країні зафіксована дефляція (мінус 0,6 % у травні), і тільки аномальна посуха й світове зростання цін на продовольчі товари з вересня знову призвели до зростання інфляції.

До досягнень року Прем'єр-міністр М. Азаров відносить відновлення роботи підприємств хімічної промисловості (за офіційними даними +21,4%), зростання на 19,1 % металургійного виробництва, машинобудування – на 30,1 %, поживлення в будівельній галузі і, зокрема, відновлення будівництва об'єктів, «закинутих» у попередні роки: Дарницького і Подільського мостів, мосту в Запоріжжі, аеропортів, метро, розв'язок і автошляхів, шкіл і лікарень. Україна, наголошують у Кабміні, увійшла в графік роботи з підготовки Євро-2012, і сумніви щодо спроможності країни прийняти турнір відпали.

Слід водночас визнати, що істотним чинником стабілізації економічної ситуації стали позикові кошти: за попередніми даними Державного казначейства України, загальні державні позики у 2010 р. становили 123,4 млрд грн, тоді як на погашення та обслуговування державного боргу було направлено 42,2 млрд грн. Таким чином, чисте зростання держборгу становило 81,2 млрд грн. За висновком економіста інвесткомпанії «Арт-Капітал» О. Іванця, 2010 р. продемонстрував, що поки що стабільної економічної ситуації може бути досягнуто тільки за умови істотних позик. «Завдяки значним обсягам залучення Україна підійшла практично до критичного рівня державного боргу – 40 % від ВВП, – зазначає експерт, – тим не менше, у 2011–2012 рр. політика активного зростання державних запозичень буде продовжена, хоча завдяки зростанню ВВП (4,5 % у 2011 р. і 7 % у 2012 р.) та інфляції (9,5 % у 2011 р. і 8 % у 2012 р.), держборг відносно ВВП зросте до 45 % у 2011 р. і стабілізується на позначці 40 % у 2012 р.».

Отже, цього року державний борг і далі зростатиме: бюджет дає змогу уряду наростити його до 375,6 млрд грн, тоді як бюджет минулого року встановлював верхню планку для розміру запозичень на рівні 315,7 млрд грн. Утім, реальний приріст державного боргу може перевищити запланований: бюджетний закон залишає за Кабміном право перевищити встановлені ліміти у разі невиконання прибуткової частини казни і використовувати залучені гроші на власний розсуд. «Це фактично капітальні витрати, винесені за дужки основного бюджету. МВФ для отримання траншу ми показуємо, що все скромно, ніяких зайвих витрат, а потім упродовж року в ручному режимі добираємо борги на ті витрати, які визнаємо потрібними», – зазначає генеральний директор аналітичного центру «Бюро економічних та соціальних технологій» В. Гладкий.

Отже, хоча минулого року намітився вирішальний перелом у подоланні кризових явищ, для того, щоб говорити про повномасштабний вихід із кризи, більш-менш тривалий, як наголошує керівник групи радників глави НБУ В. Литвицький, Україні треба виконати ряд завдань: повернути бюджет до

рівня докризових розривів, відновити докризові обсяги виробництва, втримати стабільність курсу не лише на чинниках, пов'язаних із зовнішнім запозиченням, а й відновлювати грошовий приплив за поточними операціями.

Реальний сектор – стабілізація та перспективи зростання

Важливо, що оптимізм чиновників загалом підтримують і представники бізнесу, хіба що демонструючи дещо більшу стриманість. Водночас підприємці, як і урядовці, вважають 2010 р. стабілізаційним періодом, на ґрунті якого має початися зростання. Бізнес-спільнота погоджується: хоча економіка не змогла навестати передкризові показники, але поступово до них наближається.

За неповний рік промислове виробництво збільшилося на 10,6 %, і хоча це все ще не компенсує кризового падіння, внутрішній попит повільно вирівнюється. Пожвавлення світового попиту на метал дало можливість зрушити з місця локомотив української промисловості – гірничо-металургійний комплекс. Як наслідок, 2010 р. ВВП в Україні зріс на 4 % порівняно з 15-відсотковим падінням 2009 р.

Будівельна галузь, що постраждала від кризи чи не найбільше, розраховує на наближення Євро-2012 і заявлене урядом спрощення процедур, що допоможуть пожвавити будівництво. Подією року (2010 р.) голова ради директорів компанії «XXI століття» Л. Парцхаладзе називає ухвалення за основу законопроекту «Про регулювання містобудівної діяльності». Як зазначив бізнесмен, це спростить інвестування, пришвидшить роботи і дасть змогу більше будувати недорогого житла.

Аграрний сектор значними успіхами у 2010 р. похвалитися не може: в останньому сезоні селяни зіткнулися з весняними заморозками й літньою спекою, унаслідок чого втратили значну частину врожаю. Крім того, аграрії відзначають проблеми з поверненням ПДВ та особливо з обмеженням експорту зерна: у 2010 р., навіть незважаючи на не надто сприятливі погодні умови, приблизно 15 млн т зернових орієнтовно на 8 млрд дол., за підрахунками фахівців, Україна могла спокійно експортувати. Але на початку жовтня уряд заборонив експорт зернових і ввів квоту на вивезення в розмірі всього 2,7 млн т; на наступний рік квоти вже продовжені, лише збільшені до 4,5 млн т. Ідеться, переконані експортери, про створення державного зернотрейдера і «збивання» цін для нього. Такі заходи, наголошують сільгоспвиробники, не найкраща політика щодо аграрного сектору.

Водночас аграрії покладають надії на 2011 р.: зростання світових цін на продукти активізує інвестиції у сектор, розвиваються нові види діяльності, зокрема, є підстави говорити про бум органічного виробництва: відкриваються ферми, магазини, активізується сам «органічний» рух. Хоча парламент досі не

ухвалив законопроект про підтримку цієї діяльності, виробники сподіваються, що це буде зроблено у 2011 р.

Лунають позитивні прогнози і від представників галузі високих технологій: Україна має великий потенціал, що стимулюватиме інвестиції у сектор. У 2011 р. темпи охоплення українців мережею уповільнилися, однак це лише покращує апетит гравців ринку.

Тож загалом представники бізнесу та чиновники зберігають оптимізм. Звичайно, потребує виведення з рецесії будівництво; у сільському господарстві також є процеси, на які потрібно звертати увагу, але ділове середовище вважає 2010 р. періодом, після якого має початися зростання.

Фінансовий сектор: обережний оптимізм

Банківська система України поступово відновлює фінансові результати: у листопаді – уперше цього року – банківська система сукупно показала прибуток. Депозити населення зросли на 24 % за дев'ять місяців 2010 р., що демонструє відновлення оптимізму клієнтів банківського сектору. Депозити юридичних осіб також стрімко зростали до 35,6 %.

Минулого року українські банки були занадто обережні в плані кредитування реального сектору: якщо по корпоративному сектору видається більше кредитів, ніж гаситься, то що стосується фінансування фізичних осіб, поки гаситься більше кредитів, ніж видається.

Зростання кредитування банків стримував випуск на початку цього року під високі відсотки ОВДП (з прибутковістю 20 %+). Другий бар'єр – тривалі очікування з випуску ПДВ-облігацій. Після того як банківська система досить швидко «проковтнула» ПДВ-облігації, вона переключилася на корпоративних позичальників, тож негативний баланс у кредитуванні скорочується. Цього року банки почали видавати споживчі кредити, пропонувати іпотеку під 15 % річних у гривнях. Активне кредитування очікується у 2011 р. За прогнозом аналітиків ІГ «Сократ», кредити юридичним особам зростуть на 16,2 % у 2010-му і 8,5 % у 2011 р.

У 2011 р., за прогнозами експертів, чистий прибуток у фінансовій сфері становитиме 3,8 млрд дол. Прибутковість капіталу досягне позитивних 2,4 % після двох років чистого збитку. Такий сценарій стане можливим завдяки поліпшенню якості кредитного портфеля, банки потребуватимуть меншого обсягу резервів, які створюють тиск на чистий прибуток.

Перспективи роботи банків у цьому році значним чином залежатимуть від державної політики щодо фінансового сектору. Саме тому банкіри все ще перебувають у очікуванні: що принесуть кадрові зміни, якими завершився минулий рік. Нагадаємо, 23 грудня Верховна Рада проголосувала за два подання Президента – про звільнення з посади голови Національного банку України В. Стельмаха і про призначення на цю посаду С. Арбузова.

Загалом фінансисти сподіваються на краще, експерти вважають, що спочатку насторожене ставлення ринку до ротації в НБУ може швидко змінитися цілковитою підтримкою ініціатив нового керівництва, достатньо сигналу, який чітко показав би намір менеджерів Нацбанку захищати інтереси й розвиток банківської системи.

Очікування банкірів цілком логічні й зрозумілі: по-перше – прогнозованість і публічність ініціатив; по-друге – рівні принципи й підходи до нагляду за всіма без винятку банківськими установами; третє – спільна з ринком робота зі створення довгої та недорогої гривні як головного ресурсу для кредитування економіки.

Керівник проектів Європейського банку реконструкції і розвитку О. Павлов наголошує: «У першу чергу ми чекаємо підвищення якості діалогу між Нацбанком і комерційними банками і появи взаєморозуміння сторін у вирішенні проблем, які сьогодні стоять перед системою. Вважаю, регулювання фінансових ринків має стати передбачуваним і оптимальним. Не повинно бути непередбачуваності, яка була присутня в останні два роки. Головне завдання С. Арбузова на сьогодні полягає в підвищенні якості регулювання банківського ринку і більш активному впровадженні сучасного міжнародного досвіду банківського регулювання. Також банкіри очікують від С. Арбузова вирішення проблеми з поганими активами, яку неможливо вирішити без законодавчої допомоги регулятора, а головне – захисту від недобросовісних позичальників, перш за все – юросіб».

Водночас, незважаючи на загальний оптимістичний тон коментарів українських фінансистів із приводу призначення С. Арбузова, у «банківських кулуарах» озвучуються і деякі побоювання щодо того, як нове керівництво НБУ буде поводити себе з банками, і особливо – з фінустановами з іноземним капіталом. Так, банкіри вказують на можливу «підвищену лояльність» нового глави НБУ до російських банків в Україні, у той час як інтереси європейських банків, зокрема, у питанні резервування валютних пасивів (саме воно викликало найбільшу конфронтацію з экс-керівництвом центробанку), можуть враховуватися навіть менше, ніж раніше.

Пролонговані з минулого року і окремі законодавчі питання, вирішення яких банківський сектор очікує з великим інтересом. Наприкінці минулого року невеликі й середні банки здобули проміжну перемогу: Фінансовий комітет Верховної Ради зняв з розгляду досить болючий для них законопроект № 0884 і відправив його на доопрацювання. У разі прийняття цей документ передав би Нацбанку повноваження встановити мінімальний розмір капіталу для працюючих банків та позбавляти ліцензій установи з меншим розміром капіталу. Ідеться, нагадаємо, про можливе закриття майже 130 банків, оскільки в документі заявлена індикативна сума 500 млн грн. Український кредитно-банківський союз та Асоціація українських банків зробили спільну заяву проти прийняття проекту. Єврокомісія ж нагадала, що для отримання

дозволу на ведення банківської діяльності у ЄС необхідно лише 5 млн євро. Відтак малі банки отримали відстрочення проблеми, але не її вирішення. ЗМІ вперто прогнозують, що законопроект повернеться на розгляд Верховної Ради вже найближчим часом, наголошуючи, що він потрібен для виконання зобов'язань перед міжнародними фінансовими організаціями, а саме: не зафіксованої письмово, та все ж настійної рекомендації експертів МВФ і Світового банку скоротити кількість працюючих установ.

Бізнес-клімат: суперечливі прогнози

Підсумки минулого року дають змогу говорити про те, що інвестиційний ринок позитивно реагує як на політичну стабілізацію в країні після президентських виборів, так і на бажання Кабміну співпрацювати з МВФ та здійснювати непопулярні реформи. Плани уряду мінімізувати дефіцит бюджету та пов'язані з ними заходи, – підвищення ціни на газ для населення, реформування пенсійної системи, скорочення держапарату, – оцінюються як важливі кроки і як підстави для позитивних очікувань.

Як показало опитування серед членів Європейської бізнес асоціації (понад 750 іноземних і вітчизняних компаній), індекс інвестиційної привабливості України злегка зріс. І хоча це зростання не виходить за межі статистичної похибки (0,08 %), можна говорити про те, що великий бізнес готовий чекати й вірити обіцянкам влади провести реформи. Вже наступного року і очікується зростання прямих іноземних інвестицій на 10 % до 5,5 млрд дол. у фінансовий сектор, агробізнес, ритейл, нерухомість і товари швидкого споживання.

Серед позитивних факторів у 2010 р. Т. Фіалу, президент Європейської бізнес асоціації, відзначає програму реформ нового уряду. «Якби все це відбулося, – наголошує він, – було б дуже добре. Україна наблизилася б до країн Центральної Європи, які провели реформи ще на початку 90-х років. Відновлення співпраці з МВФ – це наступний сигнал для повернення інвестицій до України. Третє – повернення портфельних інвесторів, перш за все в боргові цінні папери України. Банківський сектор теж істотно відновив довіру корпоративних і приватних бізнес-суб'єктів».

Водночас результати моніторингу Європейської бізнес-асоціації фіксують не лише позитив, вони досить чітко визначають ті ризики, що провокують стриману обережність інвесторів, а отже, і фіксують «домашнє завдання» для влади. Інвестиційний клімат в Україні розглядається як несприятливий не через високі податки, а через складнощі адміністрування податків і нерівні умови ведення бізнесу. Тож представники ЄБА очікують змін щодо боротьби з корупцією, тиску з боку контролюючих органів, реформування судової системи, повернення ПДВ, спрощення митних процедур, земельної реформи, валютного регулювання. «З одного боку, інвестори належним чином оцінили стабільність, передба-

чуваність і готовність уряду до реформ. З іншого – опитування чітко показує, що без викорінювання корупції, усунення незаконного ставлення податківців і митників до бізнесменів і впровадження прозорої судової системи реформи уряду ніколи не принесуть бажаних результатів», – підкреслює Т. Фіалу.

Загалом, експерти ЄБА очікують протягом наступних трьох-п'яти років в Україні економічне зростання, яке буде магнітом для залучення інвестицій. Якщо уряд проведе ті реформи, про які він заявив у травні 2010 р., нинішніми темпами, це істотно збільшить силу цього магніта, підкреслюють іноземні інвестори.

Значно настороженіші очікування щодо ділового клімату демонструє вітчизняний бізнес, особливо малий та середній. Українські підприємці не впевнені, що реформи, якими ознаменувався минулий рік, змінять для них ситуацію на краще. Зокрема, у контексті реформування управлінської системи було ліквідовано Держкомпідприємництва. Експерти не виключають, що президентська адміністративна оптимізація може призвести до чималих проблем для підприємців. Так, экс-голова Держкомпідприємництва О. Кужель пророкує процвітання рейдерства після ліквідації відомства. Адже, на думку експерта, ліквідувавши держкомітет, влада усунула потужний заслін на шляху переділу приватної власності: як показує практика, до 80 % рейдерських захоплень ініціюються і здійснюються на місцевому рівні. І хоча Державний комітет з питань регуляторної політики та підприємництва зі збереженням усіх своїх функцій працюватиме як департамент у складі Міністерства економічного розвитку і торгівлі, О. Кужель підкреслює небезпеки подібного підпорядкування. «Функцію регуляторної політики не можна делегувати Мінекономіки, бо здійснювати її може тільки орган, який сам не приймає регуляторні акти. Це – світова норма, – зауважує вона. – Адже цілком зрозуміло, що департамент Мінекономіки не заборонить віце-прем'єру й міністру економіки видати регуляторний акт. Навіть якщо цей акт тричі корупційний і чотири рази шкідливий для економіки й ділового клімату».

Ще одним фактором, що провокує тривожні очікування, стали нові податкові правила: Податковий кодекс, за винятком низки норм, набрав чинності з 1 січня. З одного боку, Податковий кодекс передбачає зниження ставки єдиного податку за рахунок того, що до суми податку не будуть включатися відрахування до пенсійного і соціальних фондів. Для юридичних осіб-«спрощенців» ставка податку становитиме 2,58 % від обороту – для платників ПДВ і 4,3 % – для неплатників ПДВ. Відповідне пояснення парламентський Комітет з податкової та митної політики видав 21 грудня. За словами його голови – депутата від Партії регіонів В. Хомутинніка, до 19 січня 2011 р. уряд внесе на розгляд Верховної Ради закон про спрощену систему оподаткування, аби він набрав чинності з II кварталу.

Окрім цього, Державна податкова служба України прогнозує поліпшення адміністрування ПДВ у зв'язку з набранням чинності Податковим кодексом. ДПСУ також відзначає, що кодекс дасть змогу вдосконалити процедуру

відшкодування ПДВ у зв'язку із запровадженням автоматичного відшкодування цього податку з держбюджету. Податківці підкреслюють, що практика впровадження та застосування норм кодексу стосується податкової звітності з ПДВ, починаючи з першого звітного періоду 2011 р.

З іншого боку, досить болючим питанням залишаються нововведення ПК, що значним чином, за словами підприємців, нівелюють саме явище спрощеної системи оподаткування. По-перше, зросли розміри відрахувань підприємців: тепер значну частину витрат платників єдиного податку становитимуть відрахування до позабюджетних соціальних фондів у вигляді єдиного соціального внеску, який і становитиме тепер лівову частку витрат. Ставка цього внеску – 34,7 % згідно із Законом «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», але, на відміну від старої практики, тепер платежі до цих фондів не враховуватимуться доставки податку, а розраховуватимуться окремо. Такий підхід не викликає ентузіазму в бізнес-середовищі.

Ще одне, що тривожить головним чином малий бізнес, – сам факт відрахування коштів до соцфондів означає ускладнення звітності, при цьому фізособи також потрапляють до зони податкових перевірок. У цьому контексті привертає увагу така новація, як «фактична перевірка». Органи ДПА здійснюватимуть її за місцем фактичного провадження діяльності платником, розташування господарських або інших об'єктів його права власності. Перелік підстав для цього заходу досить широкий: контроль за дотриманням трудового законодавства, перевірка наявності свідоцтва (їх мають отримати всі платники єдиного податку) чи запровадження касових операцій (фізособи з річною виручкою понад 300 тис. грн повинні придбати касові апарати). По суті, фактичні перевірки легалізують так звані оперативні (їх проведення регламентувалося внутрішніми документами ДПАУ, а неправомірність платник міг довести в судовому порядку). Тож застороги про розширення повноважень податківців видаються досить логічними.

Окрім цього, досить затратним, як мінімум щодо нервових клітин, буде перехідний період податкових нововведень. І хоча для безболісного набрання кодексом чинності, за словами першого заступника міністра фінансів В. Копилова, розроблено майже 200 підзаконних нормативних актів, з яких 140 почали діяти з 1 січня 2011 р., чимало нюансів упровадження ПК доводиться уточнювати буквально «на марші». Практично до кінця минулого року неврегульованим залишалося питання, на яке кодекс не дає прямої відповіді: чи мають право «спрощенці» бути платниками ПДВ? За словами экс-голови Ради підприємців О. Продан, вимоги інспекторів до «спрощенців» здавати свідоцтва платників ПДВ, що не обґрунтовані кодексом. Проте в прес-службі ДПА України повідомили, що фізичні особи-підприємці, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва відповідно до законодавства, не є платниками податку на додану вартість.

Для врегулювання відмінених ПК платежів, що були внесені авансом, як наприклад транспортний податок, який 60 % автолюбителів сплатили заздалегідь, платники податків отримують право отримати назад з бюджету як податкову знижку з податку на доходи фізосіб. Аналогічний підхід буде застосований і до громадян, які у 2010 р. платили авансом за освіту або за лікування. Ці та інші нюанси з'ясовуватимуться ще деякий час, тож особливості перехідного періоду обов'язково необхідно враховувати в економічних прогнозах.

Загалом, підсумовуючи різні прогнози щодо нинішнього року, зазначимо: є всі підстави очікувати у 2011 р. зростання, але країна повинна бути готова до поглиблення структурних реформ, а уряд – до реалізації непопулярних рішень.

О. Рябоконт, мол. наук. співроб.

Украинско-российское сотрудничество в авиастроительной сфере

27 октября 2010 г. в Киеве во время рабочего визита в Украину Премьер-министра Российской Федерации В. Путина прошло VII заседание Комитета по вопросам экономического сотрудничества Украинско-российской межгосударственной комиссии. Среди девяти двусторонних документов, подписанных по итогам заседания комитета, два были посвящены кооперации стран в сфере авиастроения. Российская объединенная авиастроительная корпорация (ОАК) и украинский государственный авиастроительный концерн «Антонов» подписали соглашение о создании совместного предприятия, которое будет заниматься продажей самолетов марки «Антонов», позиционированием их на внешних рынках и разработкой новых технологических решений. Кроме того, подписано трехстороннее соглашение между ОАК, «Антоновым» и Внешэкономбанком, которое предусматривает финансирование ряда совместных проектов ОАК и «Антонова».

Как известно, соглашение о создании управляющей компании между ОАК и концерном «Антонов» было заключено еще 23 апреля 2010 г. Еще тогда речь шла о том, что новая структура будет производить и продавать самолеты Ан-148, Ан-140, Ан-70 и Ан-124.

Россия несколько лет хотела интеграции авиапредприятий двух стран. РФ намеревалась получить 50 % +1 акцию «Антонова», передав этот пакет в собственность ОАК. В обмен Украина получила бы акции ОАК из дополнительной эмиссии этой компании. Однако такой обмен был, без сомнения, неравным.

Летом 2010 г. министр промышленной политики Украины (ныне в связи с админреформой преобразованного в Госагентство) Д. Колесников заявлял, что интеграция в понимании российской стороны усложняла переговоры, потому этот вариант не рассматривался как реальный. «Интеграции в классическом варианте быть не могло, потому что концерн “Антонов” и Харьковский авиационный завод – это государственные предприятия. И в ближайшее время глобальных изменений в структуре собственности мы не ожидаем», – сказал он.

Однако, как заявил министр уже после «октябрьских соглашений», стороны надеются, что подписанные новые соглашения – это лишь первый шаг на пути серьезной и взаимовыгодной интеграции авиапромов обеих стран. «Мы возлагаем на СП несколько заданий. Выделяем из российского и украинского авиакомплекса функциональную часть и занимаемся только ею. Мы не умеем строить истребители, но это хорошо делают россияне, потому мы исключили это из СП. Зато мы умеем строить грузовые самолеты», – объясняет он.

Д. Колесников подтвердил, что СП сосредоточится на четырех проектах: Ан-148, Ан-140, Ан-70 и Ан-124. Министр также в который раз заявил, что украинский авиапром крайне нуждается в инвестициях.

Статут совместного украинско-российского предприятия «ОАК-Антонов», по словам главы правления «Антонова» Д. Кивы, предусматривает равное участие сторон. Совет директоров будет состоять из 12 человек, по шесть от каждой из сторон. Но кандидата на пост генерального директора на первые два года предложит ОАК, тогда как «Антонов» будет довольствоваться первым заместителем. «Теперь открыта дорога для утверждения уставных документов, набора персонала, руководства. К СП мы подходим на паритетных условиях. 50 % имеет российская сторона, 50 % – украинская», – говорит Д. Колесников. Как пример он приводит все те же четыре проекта, в двух из которых будут работать россияне, в двух – украинцы.

По его словам, аналогичный паритет будет соблюден в совете директоров и наблюдательном совете. Туда войдут два субъекта – «Антонов» и ОАК. В наблюдательном совете будет по шесть лиц с каждой стороны. Решение будет принимать большинство, но если одна из сторон вовсе не голосует, решение будет считаться непринятым. При этом в уставе будут некоторые пункты, по которым решение может быть только единодушным, то есть утвержденным всеми 12 членами совета.

Также стороны договорились, что каждые два года в руководстве СП будут происходить, как высказался министр, «рокировки». «Главой наблюдательного совета в первом “раунде” будет украинец. Однозначно», – заявил министр.

Теперь Россия и Украина уже имеют десять кандидатов на должности в СП. В частности, есть претенденты на руководство центрами закупок, продаж, послепродажного обслуживания. Директора проекта Ан-148 назначит Украина, Ан-140 – Россия.

По словам Д. Колесникова, СП будет ориентировано в значительной мере на российский рынок. В частности, по его оценкам, рыночная ниша в России для Ан-124 составляет около 300 самолетов. Однако СП также обязательно будет продавать самолеты и странам Азии, Африки и Латинской Америки.

План слияния предусматривает выкуп ГП «Антонов» у ОАК 50 % акций компании «ОАК – гражданские самолеты» за 3,16 млн грн. Следовательно, считает аналитик ИГ «Сократ» К. Меселевский, стоимость всех акций составит 6,32 млн грн. «Цена данной сделки продиктована скорее политическими, нежели рыночными факторами и не отражает реальной стоимости компании. О рыночной капитализации и вовсе говорить неуместно, поскольку свободного обращения акций на рынке не будет», – говорит он.

Эксперты полагают, что процесс создания единой компании может быть завершен в самое ближайшее время, а эффект от ее деятельности будет заметен уже в I квартале 2011 г. Изначально речь шла о полном слиянии «Антонова» с ОАК, но пока этого не произошло. При этом эксперты указывают и существующую вероятность того, что россияне, использовав свои лobbистские возможности, смогут получить более широкий доступ к украинским авиастроительным технологиям. Ведь долю в ОАК выкупает именно «Антонов». Накануне Нового года правительственная комиссия по контролю за иностранными инвестициями в РФ одобрила покупку украинской авиагоскорпорацией «Антонов» 50 % управляющей компании «ОАК–Гражданские самолеты».

Логика действий украинского правительства объясняется необходимостью поиска крупных рынков сбыта и привлечения инвесторов с большими финансовыми возможностями. К. Меселевский отметил, что создание СП будет выгодно для ГП «Антонов» ввиду эффекта синергии, который выразится в снижении затрат на комплектующие, росте портфеля заказов, понижении затрат на обслуживание и легком доступе к финансированию. В то же время в ИГ «Сократ» считают утечку технологий в работе данного предприятия неизбежной ввиду технических особенностей сотрудничества.

Второй момент – это крупные российские кредиты, которые может получить украинский авиастроительный концерн после создания СП. С одной стороны, деньги нужны, но учитывая традиционную иррациональную убыточность отечественного госпредприятия, возникает высокий риск попадания актива в долговую яму к российским банкам. И возможное полное поглощение концерна через год-два может быть уже продиктовано именно этим фактором. Предоставить кредит в размере 400 млн долл. уже согласился Внешэкономбанк.

Как заявил аналитик инвестиционной компании Astrum И. Билык: «Анонсированное событие – это пока не начало процесса интеграции. Ведь новое СП будет заниматься координацией проектов – продажами продукции АНТК имени Антонова, маркетинговыми вопросами, организацией поставок комплектующих и тому подобным».

Подтверждая сказанное, российская сторона уточняет, что СП кроме решения текущих проблем сотрудничества авиастроителей будет также заниматься подготовкой к реальной интеграции. Вице-президент ОАК А. Туляков так сформулировал задачи СП: «Координация процессов интеграции, ведение единой политики в области производства, комплектации, маркетинга и продаж. Совместное предприятие будет координировать ход слияния российского и украинского авиапромов».

Эксперт Центра исследований армии, конверсии и разоружения С. Згурец обратил внимание на тот факт, что авиастроительные предприятия в России и Украине имеют разную форму собственности: «Прежде чем говорить об объединении или слиянии, потребуется свести все к единому знаменателю – провести акционирование и корпоратизацию украинских предприятий». Аналитик Astrum И. Билык считает, что этот процесс потребует длительного времени: «Нужно учитывать, что в Украине на законодательном уровне запрещено менять форму собственности стратегических предприятий, к числу которых относится авиастроительная отрасль. Поэтому вначале придется провести этот вопрос через Верховную Раду. Сам по себе процесс корпоратизации потребует около полугода. А после него еще около года будут проводиться аудит и оценка всех активов. И только по итогам этой длительной и сложной работы можно будет серьезно говорить об условиях и сроках украино-российской авиастроительной интеграции». С. Згурец добавил, что, говоря о столь длительном подготовительном периоде, нужно учитывать политическую составляющую: на 2012 г. в Украине запланированы парламентские выборы, после которых, вполне вероятно, придет новое правительство.

С. Згурец также подтвердил, что российская сторона относится к объединению авиастроителей прагматично и не собирается поддерживать на плаву те украинские предприятия, продукцию которых можно заменить российскими поставками. «В Киеве, конечно, не хотят, чтобы объединение привело к ущемлению национальных интересов, чтобы в итоге мы вообще потеряли контроль над перспективной отраслью. Но, с другой стороны, без кооперации с россиянами наши предприятия не могут успешно конкурировать на внешних рынках. Поэтому придется идти на уступки. По сути, сейчас стороны еще не договорились о границах взаимных компромиссов. А создание СП – это только демонстрация политической воли к сближению», – полагает эксперт.

Отметим, что хотя на бумаге создание российско-украинского авиастроительного СП идет полным ходом, но из-за бюрократических проволочек и существующих тенденций мирового рынка судьбы совместных украинско-российских проектов в авиастроении находятся под угрозой.

Ан-148

С апреля, когда вопрос объединения стали обсуждать на переговорах, Киев сделал ставку на самолет Ан-148 и его модификации. Представители украинской стороны уверяли, что портфель заказов на этот самолет составляет

уже 130 единиц. Но проблема в том, что единственный серийный и находящийся в эксплуатации современный российско-украинский самолёт Ан-148 фактически игнорируется «составителями» готовящейся к принятию новой Федеральной целевой программы РФ. Баталии вокруг финансирования Ан-148 развернулись на волне грядущего принятия новой стратегии развития «Объединенной авиастроительной корпорации» (будет одной из частей стратегии развития авиастроения РФ до 2025 г.) и ФЦП «Развитие гражданской авиационной техники РФ до 2020 года», которая должна серьезно коррелироваться с первой. Со стратегическими проектами в области гражданского авиастроения в РФ отрасль уже почти определилась – основной упор российские авиастроители в сегменте до 130 кресел будут делать на Sukhoi SuperJet 100 и его модификацию New Generation, в сегменте от 150 кресел и более – на новый МС-21. Ну а самолеты семейства Ан-148 были многими экспертами названы прямыми конкурентами российскому проекту Sukhoi SuperJet 100, который ОАК тоже включила в свою производственную линейку. Но при этом, одно из главных отличий между этими самолетами заключается в том, что один является детищем в основном России и Украины, а другой – России и всего мира. Ан-148 никогда не был рассчитан на продажу на Запад, Superjet же специально конструировался при помощи итальянцев, французов, американцев – так иностранцев легче убедить в том, что самолет получился «действительно качественным».

Неопределенность сохраняется в области инвестиций со стороны российского государства в совместный российско-украинский проект – Ан-148. Комментируя место Ан-148 в новой ФЦП, высокопоставленный представитель российского авиапрома отмечает: «Проект там игнорируется. При этом лайнер остро нуждается в инвестициях: нужны деньги на ОКРы разработчиков самолетов и агрегатов. Были бы деньги в ФЦП – был бы инструмент для управления». Согласно данным другого источника, уже несколько вариантов стратегии, предложенных разработчиками в ОАК, были отправлены на доработку. В них Ан-148 предлагалось производить лишь в течение трех лет. Это не устроило комитет ОАК, и стратегию в очередной раз было рекомендовано переработать с учетом замечаний.

При этом, невзирая на высокий статус подписанных 27 октября документов, воз и ныне там. Проект Ан-148, как воспринимался частью российского авиапромышленного чиновничества как нечто инородное, так и воспринимается.

Между тем, начиная с этапа опытного производства, где России досталось право изготавливать около 19 % комплектующих, с каждой новой машиной доля воронежского предприятия ВАСО увеличивалась. Первоначально предполагалось, что доли украинской и российской сторон в производстве Ан-148 распределятся пополам, но к 2009 г., когда ВАСО подняли первый Ан-148 российского производства в воздух, с сожалением было констатировано, что в перспективе украинская сторона свои обязательства (по 50 % кооперации)

выполнить не сможет. «Учитывая трудности украинских партнеров, в 2009 г. мы все свои силы бросили на подготовку производства средней части фюзеляжа и центроплана. Это как раз то, что должно было поступать нам по кооперации с Украиной. В итоге, сегодня лишь кессон крыла киевской сборки (23 % объема), остальное все воронежское», – заявил генеральный директор ВАСО В. Зубарев.

Кроме этого, между «Антоновым» и ВАСО подписано лицензионное соглашение, согласно которому разработчик делегировал часть своих прав российской стороне. Основные права, конечно, у АНТК, но ВАСО, благодаря этому соглашению, может обеспечивать все дополнительные требования, которые будут продиктованы госструктурами – Управделами Президента, Минобороны, МЧС РФ и другими ведомственными заказчиками. В частности, два самолета Ан-148 с англоязычным исполнением кабины пилотов и эксплуатационной документации построены для Минобороны Мьянмы.

В кооперации с Украиной в настоящий момент проводится доводка первых машин. Например, на техобслуживании находится первая машина Ан-148 – 100В ГТК «Россия». На ней уже внедрены порядка 60 доработок, предложенных эксплуатантом и разработчиком. На очереди второй лайнер, там предстоят чуть менее сложные работы. На каждом последующем самолете таких изменений будет ещё меньше. Так, к пятой машине у летчиков-испытателей – весьма придирчивых экспертов – практически не было нареканий. Передача ее эксплуатанту проходила гораздо быстрее. Чем выше темпы производства, тем лучше будут самолеты – уверены на ВАСО, но без дополнительных инвестиций осуществлять дальнейшую доводку лайнера будет очень сложно.

Кстати, авиапромышленники Украины не торопятся радоваться тому, что Россия «взвалила» на себя большую часть производства Ан-148, ведь под угрозой само участие украинской стороны в проекте. Напомним, что ранее Президент ОАК А. Федоров озвучил планы, что основное производство самолета будет сосредоточено на российских предприятиях, тогда как Украина сконцентрирует усилия на строительстве удлиненной его версии 148-200 (Ан-158). Казанское авиационное производственное объединение (КАПО) в ближайшее время может освоить производство центральной консоли крыла для Ан-148. Пока эта часть фюзеляжа производится на ГП «Антонов». В результате, как рассказал источник в авиакорпорации «Иркут», сейчас, учитывая все меньшее участие Украины в проекте, могут быть пересмотрены и объемы роялти, которые Россия выплачивает ей, что для украинского партнера, мягко говоря, нежелательно.

Нешуточные споры разгорелись и вокруг возможности установки на самолет альтернативных франко-российских двигателей SaM146 (сейчас Ан-148 комплектуется двигателями Д-436-148 производства запорожского «Мотор Сич»). Согласно ставшей достоянием общественности презентации «Иркута» проекта Ан-148, в ОАК обсуждаются варианты комплектации Ан-148 альтер-

нативной авионикой Honeywell и Collins, а также альтернативными двигателями CF-34-10, Вг-710 и Sam-146. Соответствующее предложение со стороны РФ было сделано ГП «Антонов» на одном из заседаний совместной российско-украинской рабочей группы по вопросам сотрудничества в авиапромышленности. Россия указывает на то, что, в частности, SaM146 (создавался для российского SSJ100) имеет сертификацию в странах ЕС, чего пока нет у Д-436-148.

В результате переговоров по альтернативному двигателю, в Украине разгорелся конфликт между ОАО «Мотор Сич» и ГП «Антонов». Президент «Мотор Сич» В. Богуслаев заявил, что в случае замены на Ан-148 запорожских двигателей на франко-российские, он будет через суд добиваться от «Антонова» выплаты неустойки в размере 45 млн долл. В ответ на угрозу «Антонов» подчеркнул, что намерен четко придерживаться всех обязательств перед запорожскими двигателестроителями.

Кроме того, как рассказал генеральный директор «Ильюшин Финанс Ко.» А. Рубцов, упомянутые договоренности подразумевают комплектацию, как минимум, 50 первых Ан-148 двигателями Д-436-148, а это заказы для запорожских моторостроителей на более чем 100 двигателей, даже с учетом уже летающих машин. Да и после этого сбрасывать со счетов украинских двигателистов никто не собирается, утверждают в российском авиапроме. Вот только, если бы не одно «но». Даже с этими договоренностями эксперты разбраться не в силах. Договор по послепродажному обслуживанию двигателей, стоящих на Ан-148 ГТК «Россия», не подписан. Бумага отправляется то в «Аэрофлот», то в «Ростехнологии», которые никак не определяются, кто сейчас управляет компанией.

К слову, и без этой неразберихи у эксплуатанта масса проблем. Так, в октябре на украинской авиационной выставке Aviasvit гендиректор ГТК «Россия» С. Белов признал, что при эксплуатации Ан-148 был выявлен ряд недостатков. Однако подчеркнул, что нет таких недостатков, которые нельзя было бы устранить, и они устраняются в тесном контакте с производителями. В свою очередь генеральный директор «Ильюшина» А. Рубцов отметил: «Мы никогда ничего не скрывали. Проект Ан-148 – очень открытый и единственный в России публично обсуждаемый проект. Попробуйте получить ЛТХ по другим программам, не найдёте ничего кроме рекламных буклетов. Мы же уверены в себе, в проекте, поэтому спокойно делимся с общественностью своими проблемами и достижениями».

Учитывая нынешние темпы производства и спрос на семейство Ан-148, российский ВАСО загружен заказами уже почти на два десятилетия вперед. По словам А. Рубцова, при нынешних темпах производства только на обеспечение имеющегося в ИФК портфеля заказов может уйти 17 лет (в данный момент он составляет порядка 170 самолётов). «Ждать 17 лет ни одна авиакомпания не будет. Мы просим, и даже требуем, чтобы наши коллеги из Объединенной авиастроительной корпорации работали над увеличением мощнос-

тей», – говорит А. Рубцов. Поэтому было обещано совместными усилиями выйти на более высокие темпы производства Ан-148 в 60 самолетов в год – такое заявление сделал в рамках авиасалона Aviasvit генеральный конструктор ГП «Антонов» Д. Кива. Уже в 2011 году в Киеве планируется собрать девять таких машин, а в Воронеже – 18. Напомним, что в эти планы включены и Ан-158, которые, как уже говорилось ранее, не что иное, как удлиненная версия самолёта Ан-148 (Ан-148-200). Вот только смогут ли авиазаводы справиться с такими объёмами?

Кроме проблем с производством есть претензии и к стоимости лайнера. С одной стороны, в связи с пертурбациями в ОАК, «Иркутом» (будущая бизнес-единица «ОАК – коммерческие самолеты») был представлен более высокий прайс, который, по мнению руководителей авиакомпаний, не соответствует рыночным реалиям. С другой, очевидно, что при малом тираже даже с новой ценой производство самолёта будет малорентабельным.

Тем не менее, заказчики далеки от того, чтобы войти в положение заводов. Авиационный бизнес, кстати, тоже малоприбыльный и на счету у авиакомпаний каждая копейка. Поэтому имеющиеся соглашения по Ан-148 могут быть авиакомпаниями пересмотрены.

Однако все, что сегодня происходит с семейством Ан-148, ни в коем случае не говорит об отсутствии перспектив. Скорее, в этом сегменте авиапрома, где у России есть собственный серийный продукт, имеются серьезные проблемы, которые необходимо решать. Как отмечают специалисты, в случае решения вышеперечисленных проблем, Ан-148 может стать одним из самых успешных проектов в отечественном авиапроме постсоветского периода и приносить промышленности реальную прибыль.

Ан-124 «Руслан»

Существуют проблемы и по программе возобновления выпуска обновленного самолета Ан-124-100 «Руслан».

Как заявил президент Объединенной авиастроительной корпорации (ОАК) А. Федоров, возобновление выпуска грузового украинско-российского самолета Ан-124 «Руслан» после модернизации требует вложений в размере 18 млрд рублей (585 млн долл.) и пяти лет работы. «Ключевой вопрос – восстановление технологий и технологических цепочек, и на это потребуются достаточно большие инвестиции, по нашим расчетам, порядка 18 млрд руб.», – сказал он.

По его словам, важным в этой связи является появление стартового заказчика, который мог бы разделить с корпорацией это бремя. «На наш взгляд, это может быть только государство», – отметил президент ОАК, выразив надежду, что по этому вопросу скоро «будет принято положительное решение».

Он отметил, что самолет перед запуском в производство будет серьезно модернизирован, в частности силовые установки, авионика, другие системы. «Мы намерены максимально повысить его грузоподъемность – до 150 т. Рассчитыва-

ем, что все работы по НИОКР будут завершены в течение пяти лет, и с 2016 г. можно будет поставлять обновленную версию Ан-124», – сказал он.

Однако поскольку самолет вызывает большой интерес у многих стран, А. Федоров также ранее заявлял, что к реализации этого проекта российская сторона приглашала сначала США, а позже переключилась на европейцев. На свет извлечен старый проект производства самолетов совместно с Германией. Во время прошлогоднего визита Президента Германии К. Вульфа в Ульяновск, был поднят вопрос совместного производства «Русланов». К. Вульф отметил, что он уже «давно вынашивал планы выпуска в Германии самолетов совместно с РФ и сейчас складываются благоприятные условия для воплощения этой идеи».

Что касается возможной площадки для производства, то тут ясности нет. По одним данным, ею может стать Лейпциг, где уже базируется российско-украинский парк «Русланов», используемый для перевозок контингентов НАТО, в рамках программы САЛИС. Другие источники называют Мюнхен. Что касается Мюнхена, то там теоретически можно наладить производство самолетов на мощностях компании MTU, которая поставляет двигатели для конкурента украинско-российского Ан-70 – А400М. Правда, у специалистов этот вариант вызывает здоровый скепсис. После провала в Европе проекта Ан-70 – работать с конкурентом по другому проекту, мягко говоря, не логично.

Тем более, что недавно европейская компания Airbus Military заявила о намерении предложить Минобороны Индии покупку перспективного военно-транспортного самолета A400M Grizzly, вместо совместного создания с украинско-российским консорциумом аналогичного транспортного самолета. Индийцы пока не отреагировали на предложение, но двусмысленность ситуации на лицо. Европейцы, с одной стороны, предлагают «дружить» и тут же начинают лоббировать конкурентный проект.

Здесь также стоит упомянуть еще один проект – в 2007 г. уже был подписан «Меморандум о партнерстве и сотрудничестве» между авиастроительным госконцерном «Авиация Украины» и компанией Luftfahrttechnik-Projektentwicklung GmbH о создании СП по производству Ан-124 в австрийском Граце. Австрийская сторона даже заявляла о готовности инвестировать в проект 700 млн евро. Предполагалось, что основное производство будет вестись на киевском «Авианте» и ульяновском «Авиастар-СП», а электронную начинку будут устанавливать австрийцы на бывшей военной авиабазе Ниттнер. Выбор австрийцев объяснялся тем фактом, что в ЕС до сих пор существует запрет на поставку ряда современных электронных систем для самолетов. С включением в схему австрийской компании этот запрет можно было бы обойти. СП должно было выпустить первый самолет уже к 2009 г., но по ряду причин СП так и не заработало.

Можно предположить, что проект с Германией (если он все-таки дойдет до стадии реализации) вероятнее всего будет повторением австрийской схе-

мы – с возможными вариациями в виде установки западных двигателей на «Руслан». Косвенно это подтверждает «утечка» информации о том, что в ОАК РФ завершается подготовка документов для серийного производства модификации «Руслана» – Ан-124-200. При этом упоминалось, что тяга двигателей самолета составит 32–35 т. А такую тягу имеют только западные двигатели производства General Electric, Rolls-Royce и Pratt&Whitney. Отечественный запорожский двигатель Д-18Т последних серий едва дотягивает до показателя в 27 т. Российские сторонники импорта в качестве плюсов отмечают не только повышенную тягу двигателей, но и меньший на 10–15 % расход топлива по сравнению с продукцией запорожской «Мотор Си-чи». И в то же время замалчивается их стоимость, а по этому показателю они в 1,5–2 раза дороже.

В дальнейшем предполагается освоить более мощную модификацию Ан-124-300. За счет двух дополнительных секций (общей длиной 5,9 м) будет удлинен фюзеляж. В результате объем грузовой кабины возрастет до 1300 куб. м. Предполагается также увеличить размах крыла до 79,9 м. По мнению экспертов АНТК им. Антонова, это позволит улучшить его аэродинамические характеристики и увеличить запас топлива в плоскостных баках-отсеках. Был произведен расчет восприимчивости рынка с учетом цены Ан-124-300 и было признано, что со стоимостью примерно 250–270 млн долл. эта машина будет востребована авиационным рынком грузовых перевозок.

Однако пока конкретных решений по данным проектам нет. Украинские и российские чиновники никак не могут разобраться в вопросе кто, собственно, профинансирует восстановление производства самолетов.

По ранее разработанным планам, на первом этапе еще в 2005–2027 гг. – в НИОКР и модернизацию завода в Ульяновске необходимо было вложить 407 млн долл. Выпустить первый самолет в 2008 г., а через два года – поставить в серию. В 2010–2035 гг. планировалось начать второй этап. Тогда же «Руслан» должен был получить западную электронику. А очередные вложения оценивались в 1,08 млрд долл. Первую машину нового производства можно ожидать через 2,5–3 года после запуска программы.

Но открытым оставался вопрос о твердом заказе на машины. На сегодня получены заявки на 56 машин. Первоначально их должны были купить основные эксплуатанты «Русланов» – «Волга-Днепр» РФ (сейчас использует 10 самолетов, готова взять 15–20 единиц) и «Авиалинии Антонова» Украина (сейчас – семь, готовы взять до 10 единиц). Возможно, около 10 машин возьмет авиакомпания «Полет», и столько же можно будет поставить заказчикам с Ближнего Востока, Азии, Европы и США, которые давно интересовались данным проектом. Однако львиную долю финансирования видимо должно все таки взять на себя правительство РФ, путем включения в государственный оборонный заказ поставку от 30 до 50 самолетов.

Ан-70

Украина и Россия также окончательно договорились о производстве военно-транспортных самолетов Ан-70 в Киеве (завод «Авиант») и Ульяновске («Авиастар-СП»), сообщил президент и генеральный конструктор государственного предприятия «Антонов» Д. Кива.

По его словам, 29 декабря в Киеве состоялось украинско-российское совещание с участием президента «Объединенной авиастроительной корпорации» А. Федорова.

Кроме того, в производственном процессе будет задействован завод в Казани (КАПО им. Горбунова, входит в ОАК), на котором для Ан-70 изготавливают крыло. Возможные сроки начала постройки Ан-70 в России стороны не называли, указывая только, что это произойдет после завершения сертификационных испытаний самолета. По оценкам Д. Кивы, на их проведение необходимо 1,5–2 года.

Отметим, выбор производственной площадки для Ан-70 в России — один из первых конкретных шагов наших партнеров по этому проекту, наряду с включением этой машины в программу вооружений России. Именно упоминание Ан-70 в этой программе, формирующей основу для госзаказа на самолет, стало толчком для активизации сотрудничества украинских и российских промышленников. Возобновилось и финансирование работ над Ан-70 со стороны России. Последний транш от России на сумму 400 млн руб. был получен в IV квартале 2010 г., причем значительная часть этих денег не ушла обратно на российские предприятия в качестве расчета за поставленные комплектующие, а осталась в Украине. Д. Кива подтвердил, что Россия выделяла средства на Ан-70 в 2010 г. и запланировала поступления на 2011 г., однако суммы уточнить отказался. «Если раньше мы более скептически относились к тому, что Россия возобновила финансирование, ведь деньги в основном все равно уходили обратно, то теперь действительно можно говорить о серьезности ее планов по этому самолету», — отмечает директор Центра исследования армии, конверсии и разоружения В. Бадрак.

О долговременности планов соседей в отношении Ан-70 говорит и объем производства этого самолета на территории России, заложенный в программе вооружений до 2020 г. Эти цифры пока не озвучивались официально, однако, по информации российских экспертов, речь идет о 60 единицах Ан-70. С объемами производства самолета в Украине пока меньше ясности. На серийном заводе «Авиант» имеются заделы на два самолета, заказчиками которых выступает Минобороны Украины. Степень их готовности составляет более 50 %. Ближайшее будущее этих машин выглядит не вполне определенным — Минобороны заявило о приостановке финансирования проекта как минимум до 2013 г.

«В любом случае информация о планах строительства Ан-70 в Ульяновске позитивна и для Украины. Во-первых, доля украинских комплектующих даже в российском серийном экземпляре будет достаточно весомой, и наши пред-

приятия получают возможность заработать. Во-вторых, ГП «Антонов» как разработчик машины получит прибыль от дизайнерско-конструкторского сопровождения Ан-70. И наконец, чем большее число самолетов будет летать, тем шире его перспективы на мировом рынке военно-транспортной авиации», заявил В. Бадрак.

Однако далеко не все эксперты видят украинско-российское будущее Ан-70 в «розовом цвете». У России, несмотря на сотрудничество с Украиной в проекте, тоже есть свой военно-транспортный самолет – Ил-476 (модифицированный ИЛ-76МФ). Потому Минобороны России, скорее всего, будет отдавать предпочтение именно этому варианту.

В АНТК «Антонов» эту информацию опровергли, сославшись на слова генерального директора российской объединенной авиастроительной корпорации «Транспортные самолеты» В. Ливанова, заявившего, что в «линейке самолетов для Минобороны РФ найдется место как для Ил-476, так и для Ан-70. Эти самолеты будут работать в разных категориях: первый – как оперативно-стратегический, второй – как оперативно-тактический».

А в украинском Центре исследования армии, конверсии и разоружения считают, что именно проблемы с собственными военно-транспортными разработками заставляют Россию демонстрировать признание перспективности Ан-70. «Сейчас можно констатировать, что российские военно-транспортные проекты – Ил-112 и Ил-476 – фактически потерпели фиаско. Даже при том, что деньги на их разработку были освоены, результатов на выходе нет. Это, на наш взгляд, указывает на то, что Россия потеряла технологическую цепочку по созданию военно-транспортных самолетов. Сейчас они для того и идут на сближение с украинским авиапромом, чтобы подтянуть свой технологический цикл в этой нише», – уверен В. Бадрак.

Кроме того, министр промптики Д. Колесников утверждает, что при создании СП Украина предлагает российской стороне заняться легкими и средними транспортными самолетами. Среди легких транспортников Россия имеет Ил. В линейке средних самолетов Украина готовит Ан-178, прототипом которого стал Ан-148. «Этот самолет уже просчитывается. Он не будет иметь аналогов. Следующий – Ан-70 – лучший самолет в своем классе. Потом в линейке СП будет Ил-76. Тоже лучший. Давайте же вместе сделаем его модернизацию, цифровую кабину, и это будет общий проект», – предлагает министр.

Позже первый вице-президент ГП «Антонов» В. Шмырев на заседании межпарламентской комиссии по сотрудничеству Федерального собрания России и Верховной Рады Украины заявил о том, что «сейчас выполняется эскизный проект, после чего начнется подготовка рабочей документации». Новый самолет рассчитан на перевозку 15–20 т груза. Он займет нишу между Ан-74 и Ан-70 и придет на замену Ан-12. Планируется, что крыло, двигателя и кабину Ан-178 позаимствует у Ан-148.

«Идеология самолетов близка, но Ан-178 можно считать новым самолетом: у него другой фюзеляж, будет рампа», – отметил В. Шмырев. По его словам, ведется поиск заказчиков. «Мы предлагаем, в том числе российским военным, поддержать этот проект», – подчеркнул он.

Однако Ил-476 – не единственный конкурент украинского самолета. Еще в марте ряд стран и компаний достигли с Airbus предварительного соглашения об увеличении на 2 млн евро своих контрактов и отказались от денежной компенсации, связанной с задержкой запуска А400М в серийное производство, в результате чего проект получил новое дыхание. 5 ноября документ был подписан европейским аэрокосмическим и оборонным концерном. «Летные испытания А400М дают отличные результаты и демонстрируют надежность продукта, – отметил в пресс-релизе глава военного направления Airbus Д. Урена, – Мы гордимся настолько быстрыми достижениями и к концу года запустим самолеты в серийное производство».

Airbus планирует произвести в целом 170 самолетов для государств-заказчиц: Великобритании, Франции, Германии, Бельгии, Люксембурга, Испании и Турции, за которые получит около 20 млрд евро.

На этом фоне «европейское» будущее Ан-70 выглядит сомнительно. Идея самолета у конструкторов АНТК появилась еще при Союзе, однако о серийном его выпуске всерьез заговорили лишь в 1993 г. Достаточно радужные перспективы обещало соглашение, подписанное между правительствами России и Украины. С тех пор прошло 17 лет, а Ан-70 до сих пор находится на этапе завершения государственных совместных летных испытаний. Начало серийного выпуска запланировано на 2013 г.

Но поскольку сейчас более действенное участие в проекте принимают как украинская, так и российская стороны, то и заказчиками стали, прежде всего, министерства обороны обеих стран. Министерство обороны Украины ранее планировало заказать 23 самолета Ан-70. Министерство обороны России определяется с количеством заказываемых самолетов в пределах 60–80 машин, оптимистично ответили в АНТК. Более того, заинтересованность в приобретении Ан-70 выражают и другие страны, в том числе Казахстан, Ливия, Индия, Венесуэла, ОАЭ, Оман, Кувейт, Чехия, ЮАР. В целом, экспортный потенциал Ан-70 оценивается в 400–500 самолетов.

Однако и в этом сегменте рынка есть несколько существенных «но». Для начала экспортных поставок необходимо наладить серийный выпуск этих самолетов и получить опыт их эксплуатации в отечественных ВВС. А сделать это практически нереально, уверяют эксперты. Украина, например, в течение 10 лет никак не может выполнить заказ для Минобороны – всего два самолета.

Но даже в случае, если самолеты запускают в серийное производство, говорить об их экспортном потенциале рано. Ведь существуют серьезные проблемы не только с производством, но и с послепродажным сервисом – обеспечением запчастями и обслуживанием, ремонтом самолетов при необходимости,

информподдержкой и инжинирингом. А это – неотъемлемая составляющая в авиастроении.

Компании Airbus, Embraer, Boeing тратят очень много денег именно на послепродажный сервис. Ведь когда авиакомпания покупает или берет в лизинг самолет, она заинтересована в том, чтобы он как можно больше находился в воздухе. Потому если возникают проблемы технического характера, должна быть сервисная база, которая обеспечит ремонт в минимально возможные сроки.

Хотя с этим еще не все гладко, однако Ан-70 – самолет относительно новый, и основные его недостатки станут известны только после проведения летных испытаний. После чего можно будет формировать и ремонтную базу, и ставить «на поток» сервисную поддержку.

Ан-140

Намного лучше идут дела в кооперации по еще одному заявленному совместному проекту – Ан-140. Главная причина этого – отсутствие на мировом рынке аналогов данному самолету, который предназначен для работы в сложных климатических условиях, может взлетать и садиться на посадочные полосы невысокого качества и неприхотлив в обслуживании.

Еще в прошлом году российская ОАК включила в свою продуктовую линейку совместный украинско-российский самолет Ан-140. Как уточнили представители российского авиапрома, основной причиной такого шага стала необходимость расширить программу региональных перевозок за счет самолета, который наиболее актуален в отдаленных регионах.

Совсем недавно самарский авиационный завод «Авиакор» обратился в Правительство РФ с просьбой о включении российско-украинского самолета Ан-140-100 в Федеральную целевую программу (ФЦП) «Развитие гражданской авиационной техники России до 2020 года».

«Востребованность данного типа самолета и необходимость государственной поддержки всей программы Ан-140-100 неоднократно выражала авиакомпания “Якутия”, единственный в настоящее время эксплуатант этого типа в России», – уточнили на заводе. «Авиакор» осуществляет серийное производство самолетов Ан-140-100 с 2006 г. Четыре таких самолета успешно эксплуатируются авиакомпанией «Якутия». В настоящее время на «Авиакоре» ведется строительство очередной партии самолетов Ан-140.

Ранее также крупнейшая российская компания «Аэрофлот» обнародовала график, согласно которому компания к 2016 г. планирует закупить 25 самолетов Ан-140.

Самолет Ан-140-100 создан и предлагается для замены парка самого массового советского пассажирского самолета Ан-24, а также Як-40. Самолёт серийно производит Харьковское государственное авиационное производственное предприятие (ХГАПП) в Украине и самарский авиационный завод «Авиа-

кор» в России, а также авиазавод в Иране. По состоянию на 2010 г. различные авиакомпании эксплуатируют 12 самолётов Ан-140.

По оценкам экспертов, доля украинских комплектующих в Ан-140 российской сборки составляет около 50 %. «Конечно, все будет зависеть от дальнейших планов ОАК. Однако однозначно то, что Ан-140 нужен российскому рынку, поскольку он разрабатывался с учетом особенностей эксплуатации летной техники именно на региональных линиях России. Те самолеты, которые эксплуатирует компания “Якутия”, получили лучшие оценки со стороны эксплуатанта. Это видно и по необычайно высокому показателю их налета – 350 часов в месяц», – заявлял ранее замначальника отдела маркетинга и продаж АНТК А. Совенко.

Как видим, создание совместного украинско-российского предприятия между ГП «Антонов» и ОАК длительное время тормозилось вследствие разных политических и экономических причин. Однако общие негативные тенденции в авиастроении двух стран (нехватка финансирования, отсутствие полноценного серийного производства, устаревающая технологическая база, недостаточная конкурентоспособность с западными производителями, проблемы с послепродажным обслуживанием авиатехники и пр.) стимулируют власти и авиастроителей Украины и России к поиску пути выхода отрасли из длительного упадка методом объединения усилий и производственных активов. Проще говоря, в сложившейся ситуации речь идет о частичном, насколько возможно в нынешних условиях, воссоздании единого авиостроительного комплекса бывшего СССР.

Улучшить ситуацию в авиостроительной отрасли двух стран и призвано недавно созданное СП. Сейчас вырабатывается единая ценовая и маркетинговая политика. Такое взаимодействие выгодно обеим сторонам: у россиян заметно больше сохранилось производственных мощностей и опыта в продвижении продукции авиастроения на мировые рынки, но полноценное наполнение этого опыта невозможно без украинских конструкторских бюро и магчасти, то есть техники и комплектующих.

На продукцию украинско-российского авиостроительного СП есть серьезный спрос как на внутренних (РФ и Украины), так и внешних рынках авиaperевозок (в первую очередь это рынки стран Азии, Южной Америки и Африки). Недавно Премьер-министр Украины Н. Азаров во время встречи с председателем Совета Федерации Федерального собрания РФ С. Мироновым, в частности, заявил: «нашим самолетам нет конкурентов на Африканском континенте, в частности в Ливии и Египте». Глава правительства отметил, что во время его визитов в Ливию и Египет специалисты этих стран заверили, что для их аэродромов – с избытком песка, высокими температурами и небезупречными взлетно-посадочными полосами – украинским самолетам нет альтернативы.

Но одновременно, по словам Премьер-министра, Украина сегодня выпускает недостаточное количество самолетов для удовлетворения спроса у потребителей авиатехники. Н. Азаров убежден, что в случае объединения усилий Украины и России в этой области можно выйти на выпуск как минимум 50–100 самолетов в год.

Поэтому интеграция авиапромов Украины и РФ призвана восстановить отрасль от долговременных кризисных явлений и серийное производство самолетов для внутренних и внешних рынков, а также, по замыслу ее исполнительцев, должна в целом положительно оразиться на восстановлении и модернизации экономик двух государств.

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук . співроб.

Тенденції трансформації європейського газозабезпечення та перспективи розвитку української газотранспортної системи

Останнім часом, на тлі регулярних українсько-російських контактів на вищому рівні та вже озвученої ідеї створення спільного підприємства російського «Газпрому» та «Нафтогазу України», у ЗМІ дедалі частіше обговорюються перспективи розвитку української газотранспортної системи (ГТС) та прокладання нових шляхів транспортування природного газу з Росії до Європи в обхід України. Зокрема, це стосується газогону «Південний потік», що має прийти з Росії дном Чорного моря через територію балканських держав до Австрії та Італії.

Водночас треба усвідомлювати, що будівництво нових магістральних газопроводів – від формування їх концепцій до введення об'єктів в експлуатацію – займає доволі значний проміжок часу, протягом якого початкова концепція проекту може істотно змінюватись, а іноді – і взагалі зніматися з порядку денного. Це зумовлено рядом чинників.

Адже будівництво та введення в експлуатацію магістральних газопроводів – дуже капіталомісткі проекти. І для забезпечення прибутковості таких проектів необхідно враховувати вплив багатьох чинників, деякі з яких мають доволі високий ступінь невизначеності, узгодити інтереси інвесторів проекту та забезпечити баланс залучених ресурсів, інтересів інвесторів тощо протягом усього періоду реалізації відповідного проекту. Звичайно, через специфіку функціонування газового ринку та розвитку газової сфери в цілому, у процесі формування концепції магістральних газопроводів наявний політичний чин-

ник. Утім, як показує світова практика, це аж ніяк не означає нехтування економічною основою реалізації таких проектів.

Саме з означених позицій треба розглядати перспективи розвитку української ГТС та альтернативних їй шляхів постачання природного газу з території Росії до Європи, включаючи газотранспортний проект «Південний потік».

Російська політика пропозиції природного газу на європейському ринку

Європейський газовий ринок, особливо газовий ринок ЄС, поза всяким сумнівом є пріоритетним напрямом зовнішньоекономічної експансії російського «Газпрому». Така маркетингова політика російського газового монополіста зумовлена значними обсягами та високою платоспроможністю зазначеного ринку. Хоча, як зазначають оглядачі деяких ділових видань, цінову політику «Газпрому» у 2009 р. на ринку ЄС не можна назвати гнучкою. Поставки обвалились у I кварталі 2009 р.: російське паливо виявилось надто дорогим навіть для Євросоюзу. На той час його ціна для ЄС становила приблизно 400 дол. за 1 тис. куб. м, тоді як норвезька компанія Statoil Hydro продавала по 360 дол., Shell – по 330 дол., а BP – взагалі по 195 дол. До кінця року різниця в цінах вирівнялась, але частину європейського ринку російський газовий монополіст втратив. Не виключено, що саме монопольний статус російського «Газпрому» і є тим чинником, що негативно впливає на гнучкість його цінової політики, навіть у країнах Європейського Союзу.

Крім того, у російській газовій експансії до Європи наявний також і політичний мотив. Адже висока частка на європейському ринку ОАО «Газпром», контрольованого державою, дає змогу російській дипломатії спиратися на поставки газу як на важіль при вирішенні доволі широкого спектра питань своєї зовнішньої політики, причому не лише суто економічної.

При цьому, принаймні публічно, російський «Газпром» своє прагнення до експансії на газовий ринок Європейського Союзу пояснює стрімким майбутнім зростанням обсягів споживання газу у Європі. Згідно з прогнозом російської компанії, після 2020 р. попит на газ у країнах ЄС перевищить 600 млрд куб. м/рік, а власний видобуток газу в цьому регіоні зменшиться наполовину. Якщо ж брати до уваги минулорічні прогнози Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), зазначає кореспондент російської ділової газети «Ведомости», то виходить, що чистий імпорт газу до ЄС у зазначений період може зрости майже вдвічі – приблизно з 240 млрд до 450 млрд куб. м газу на рік.

Слід також підкреслити, що експансіоністська політика «Газпрому» у Європі базується на поєднанні пропозиції великих ресурсів природного газу, насамперед з російських родовищ, із прагненням російської сторони до кон-

тролю над маршрутами постачання природного газу до Європи. Зокрема, як стверджує у своїй статті «Росія та Європа: від усвідомлення уроків кризи – до нового порядку денного партнерства» у німецькій газеті *Suddeutsche Zeitung* прем'єр-міністр Росії В. Путін, «після введення в експлуатацію цих маршрутів (“Північний потік” і “Південний потік”). – К. С.) європейський континент отримує диверсифіковану та гнучку систему газопостачання. І впевнений, усі надумані проблеми в енергетичній сфері залишаться в минулому».

Причому це своє прагнення до контролю над маршрутами постачання газу російські посадовці дипломатично називають диверсифікацією шляхів постачання газу з Росії до Європи й мотивують несумісною поведінкою країн-транзитерів, звинувачуючи останніх у монополізмі. Звичайно, як показує аналіз повідомлень ЗМІ, ідеться в цьому випадку насамперед про Україну, хоча дістається – і Білорусі. Водночас про те, що Росія де-факто блокує, наприклад, можливості експорту природного газу з Туркменістаном до Європи своєю територією російські посадовці воліють не згадувати.

Останнім часом ОАО «Газпром» за активної усебічної підтримки російської державної машини прагне сформувати де-факто контрольовану ним вертикально-інтегровану систему, яка б охоплювала весь технічно-економічний ланцюжок від видобутку та експорту до Європи великих обсягів природного газу і до роздрібного цього газу його кінцевим споживачам у європейських країнах.

Така система, крім власне ОАО «Газпром», включає в себе цілий ряд його дочірних і спільних підприємств, а також сукупність двосторонніх контрактів «Газпрому» з іншими суб'єктами газового ринку. Причому саме на розвитку мережі своїх дочірних та спільних підприємств «Газпром» робить ставку у своїй зовнішньоекономічній експансії.

У функціонуванні цієї системи винятково важливе місце посідає мережа магістральних газопроводів, особливо українських, що забезпечує експорт природного газу з території Росії до Європи.

І саме проти країн-транзитерів природного газу до Європи, особливо проти України, ОАО «Газпром» і російська державна машина в цілому веде перманентну інформаційно-психологічну війну з метою домогтися максимально-го контролю російської сторони над усіма шляхами транспортування природного газу до Європи. У цьому контексті доречно згадати, що саме газова війна 2005–2006 рр. була інформаційно-психологічним підґрунтям для започаткування будівництва магістрального газопроводу «Північний потік».

Є всі підстави вважати, що таким чином створюється інформаційний привід для виправдовування необхідності російського контролю над усіма маршрутами транспортування російського газу до Європи. Крім того, не виключено, що нинішня інформаційно-пропагандистська кампанія на підтримку газопроводу «Південний потік» спрямована не лише, і навіть не стільки на реалізацію цього проекту, скільки є складовою плану зі вста-

новлення російського контролю над українською газотранспортною системою (ГТС).

Таким чином коротко зміст інформаційної кампанії, що супроводжує публічну частину російської газової політики в Європі стосовно пропозиції та транспортування газу, можна узагальнити у формі ряду таких тез:

- поставки природного газу з Росії до країн ЄС виконують важливу соціальну місію забезпечення потреб цього макрорегіону в енергоресурсах;
- нинішня система магістральних газопроводів з Росії до Європи неспроможна забезпечити перспективні потреби останньої у природному газі;
- країни-транзитери поведуться несумлінно при транспортуванні природного газу з території Росії до Європи. Насамперед це стосується України з її статусом майже монопольного транзитера природного газу з Росії до Європи;
- у зв'язку з майбутнім значним зростанням попиту на газ у Європі та несумлінною поведінкою країн-транзитерів, маршрути постачання природного газу з Росії до країн ЄС треба диверсифікувати;
- ключову роль у диверсифікації маршрутів поставок природного газу з Росії до Європи повинно відіграти будівництво та введення в експлуатацію магістральних газопроводів «Північний потік» і «Південний потік», що омитають територію України та Білорусі;
- магістральні газопроводи «Північний потік» і «Південний потік» повинні стати складовою частиною контрольованої ОАО «Газпром» вертикально-інтегрованої системи, яка б об'єднувала всі ланки в ланцюжку від видобутку природного газу в Росії (або інших державах СНД) і до продажу газу роздрібним його споживачам у країнах-членах ЄС.

Європейська енергетична політика і відносини Росії та ЄС у газовій сфері

Ставлення європейської спільноти до згаданих вище планів експансії російського «Газпрому» на газовому ринку ЄС доволі неоднозначне. З одного боку, ця спільнота зацікавлена в отриманні з Росії енергоносіїв і природного газу, зокрема. На цей аспект звертають увагу й російські фахівці. Так, експерти Академії біржової торгівлі Masterforex-V наголошують, що «майже всі інтереси у Євросоюзі від більш такого співробітництва з Росією перебувають у сфері енергетичного обміну».

З іншого боку – керівництво країн-членів ЄС та Єврокомісія стурбовані високим ступенем залежності європейської економіки від російського газопостачання, вбачаючи в цьому загрозу своїй національній безпеці. Як підкреслив екс-міністр закордонних справ Німеччини, що нині є політичним консультантом Nabucco Pipeline, Й. Фішер в інтерв'ю Handelsblatt, «російському уряду треба звільнити свої економічні інтереси від політичних амбіцій».

За повідомленням ЗМІ, останнім часом російські поставки забезпечують близько третини потреб у газі Європейського Союзу в цілому. Разом з тим, згідно з оцінками Єврокомісії, газова залежність ЄС від таких країн, як Росія, Норвегія й Алжир, зросте з нинішніх 60 % від сукупного споживання газу до 73–79 % до 2020 р. і до 81–89 % – до 2030 р. Єврокомісар з питань енергетики Г. Оттінгер публічно визнав, що, за прогнозами Єврокомісії, обсяги імпорту газу до Європи зростатимуть принаймні до 2030 р.

Тому цілком закономірно, що європейці як на національному, так і в масштабах ЄС у цілому, вживають заходів для зміцнення своєї безпеки. Це, зокрема, проявляється в заходах з диверсифікації структури споживання енергоресурсів та джерел енергопостачання і у відповідній трансформації законодавства, що регулює розвиток європейської енергетики.

Фахівці звертають увагу на те, що у європейських країнах проходить скорочення споживання газу в хімічній, енергетичній та металургійній промисловості. Відбувається й перехід на інші джерела енергії. Ідеться не лише про атомну енергетику. Хоча, наприклад, Велика Британія оголосила про свою готовність інвестувати 25 млрд дол. у будівництво атомних електростанцій.

Разом з цим європейці вживають заходів для розвитку новітніх, так званих «нетрадиційних» джерел енергії. Так, у грудні 2008 р. Європарламент зоб'язав країни ЄС до 2020 р. довести використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії до 20 % загального обсягу їх енергоринку, а до 2040 р. – до 40 %. Утім, «уже сьогодні в деяких країнах цей показник перевищив позначку у 20 %. Наприклад, у Данії тільки вітроенергетика забезпечує майже чверть усієї енергії в національній мережі, у Фінляндії і Швеції за рахунок біомаси виробляється 20–25 % тепла» (*Дзеркало тижня. – 2010. – № 47. – С. 10*).

Водночас не можна не звернути уваги на те, що російська сторона враховує згадані тенденції розвитку європейського енергетичного ринку, лобіюючи експансіоністські прагнення «Газпрому» у Європі. Наприклад, зустрічаючись наприкінці листопада 2010 р. з офіційними представниками ЄС, міністр енергетики Російської Федерації С. Шматко зазначив, що вітряна та сонячна енергетика потребує додаткового джерела енергії, яке б компенсувало їх коливання. І газ для цього чудово підходить. Російська сторона може збільшувати або зменшувати поставки газу залежно від зміни попиту, підкреслив С. Шматко.

Утім, і безпосередньо у сфері поставок газу на європейський ринок уже традиційні його постачальники зазнають конкуренції з боку нових суб'єктів підприємництва, що прагнуть збільшити свою частку на цьому ринку. Ідеться, зокрема, про постачальників скрапленого природного газу (СПГ). Причому останні прагнуть закріпитися й на ринках тих країн ЄС, де позиції російського «Газпрому» традиційно дуже сильні. Наприклад, Польща, підписавши в червні 2009 р. газові угоди з Катаром, буде отримувати скраплений газ із цієї країни у 2014–2034 рр. Законтрактвані обсяги становили 1,5 млрд куб. м на рік, угода передбачає можливість щорічного збільшення

поставок до 5 млрд куб м. У середньому Польща споживає 14 млрд куб. м газу на рік.

Утім, як показують статистичні дані, що наводяться Міжнародним енергетичним агентством, російський «Газпром» втратив частину європейського ринку. Так, за дев'ять місяців 2010 р. європейські країни-члени Організації економічного співробітництва та розвитку (а сюди входять усі країни-імпортери російського газу, крім Болгарії, Румунії та республік колишньої Югославії) імпортували з-поза меж Євросоюзу 280,3 млрд куб. м газу, у тому числі 91,5 млрд куб. м з Росії. Відповідні показники 2009 р – 246,0 і 83,0 млрд куб м і 2008 р. – 258,4 і 104,5 млрд куб. м. Отже, у 2010 р. більша частина європейських країн імпортувала на 21,8 млрд куб. м газу більше, ніж у докризовому 2008 р., тоді як закупівлі російського газу зменшились на 13,0 млрд куб. м.

Таким чином частка російського «Газпрому» на європейському ринку за означений період скоротилася з 40,4 до 32,6 %. Тобто нині європейці на практиці прагнуть зменшити свою залежність від поставок російського газу.

Ще одним чинником, який уже у відносно недалекому майбутньому зможе обмежити обсяги експорту російського газу до Європи, є зростання обсягів видобутку так званого сланцевого газу в Європі та Америці. Наприклад, за оцінками фахівців Інституту газу НАН України, забезпечити промисловий видобуток сланцевого газу з відповідних українських родовищ на рівні 15–20 млрд куб. м/рік можна буде вже через сім–вісім років. Є родовища сланцевого газу в сусідній Польщі та деяких європейських країнах. Крім того, за рахунок зростання обсягів видобутку сланцевого газу в США і Канаді частина експортних потоків СПГ із країн Перської затоки та інших регіонів газовидобутку переорієнтувалася на європейський ринок.

Перелічені вище зрушення на міжнародних енергетичних ринках дали підстави оглядачам деяких періодичних видань поставити під сумнів газпромівські прогнози зростання обсягів споживання газу в країнах ЄС, як надто завищені. Якщо це дійсно так, то відповідним чином зменшуватиметься й потреба в магістральних газогонах для транспортування природного газу з Росії до країн ЄС. Тому конкуренція між різними газотранспортними системами (ГТС) за надання послуг із транспортування газу, особливо у разі реалізації проектів «Північний потік» та «Південний потік», або ж прямого конкурента останнього – Nabucco у перспективі може виявитися гострішою за очікувану.

Доволі багато уваги в ЗМІ, особливо у російських, приділяється імплементації положень так званого «Третього енергетичного пакета» ЄС – плану лібералізації енергетичного ринку Європейського Союзу, що був ухвалений Європарламентом у квітні 2009 р. Цей документ передбачає, що компанії – продавці газу та електроенергії – не повинні володіти транспортними мережами, оскільки це призводить до штучного зростання цін. Ініціаторами таких вимог були невеликі компанії-трейдери, які заявляли, що великі енерго-

концерни перешкоджають їх доступу до розподільчих мереж. Проти ухвали угоди виступили Франція та Німеччина. У результаті газо- та електророзподільним мережам і трейдерським структурам дозволили залишатись у власності одного власника, але під наглядом незалежного регулятора.

Хоча розподіл бізнесу з продажу та транспортування газу через продаж одного з них залишився як один з можливих сценаріїв демонополізації газового ринку в рамках «Третього енергетичного пакету». Офіційно цей документ у повному обсязі набирає чинності у березні 2011 р. Утім, для імплементації на практиці його положень передбачається дворічний адаптаційний період.

Як бачимо, логіка «Третього енергетичного пакета» ЄС перешкоджає прагненню російського «Газпрому» до його практичного перетворення в транснаціональну компанію, що працює за принципом «від газової свердловини – до роздрібного споживача газу». Недарма з гострою критикою цього документа виступив прем'єр-міністр Росії В. Путін. На його думку, упровадження в практику господарювання положень «Третього енергетично пакета» загрожує Європі погіршенням інфраструктури газового ринку, відсотком з нього інвестицій, дефіцитом енергоресурсів і, як наслідок, зростанням для споживачів ціни енергоресурсів, зокрема газу. Його підтримує й міністр енергетики Російської Федерації С. Шматко, який вважає, що спроба лібералізувати європейський газовий ринок призведе до відтоку інвестицій та загальмує розвиток енергетичних проектів по всій Європі.

Деякі російські експерти наголошують, що поки «Третій енергетичний пакет» не набрав чинності, публічні виступи В. Путіна з його критикою мають на меті нагадати європейцям про ймовірні ризики, з якими може стикнутись енергетична сфера континенту в разі такої непродуманої (з погляду росіян) політики. При цьому згадані експерти з Академії біржової торгівлі Masterforex-V знову повторюють тезу про те, що політика лібералізації європейського газового ринку загрожує погіршенням його інфраструктури, впливом інвестицій з газової сфери, дефіцитом енергоресурсів у країнах ЄС і, як наслідок, підвищенням ціни на газ для споживачів.

Таким чином, треба визнати, що вищі органи державної влади Російської Федерації з використанням ЗМІ наполегливо проводять інформаційно-психологічні операції, спрямовані проти політики ЄС щодо лібералізації його власного енергетичного ринку, включаючи газовий ринок.

Утім, європейці на виступи російських посадовців дають хоча й дипломатичні, але доволі однозначні відповіді. Так, єврокомісар з питань енергетики Г. Оттінгер під час офіційної зустрічі ЄС – Росія, що проходила в листопаді 2010 р., наголосив, що в майбутньому будь-який імпортер газу підпорядковуватиметься відповідним європейським правилам. Ринок газу відкритий для всіх, що передбачає конкуренцію та поділ інтегрованих компаній. Далі Г. Оттінгер зазначив, що ЄС «готовий до поєднання різних інтересів... так, як

це було на прикладі газопроводу Ямал». Він погодився, що «Південний потік» – надзвичайно важливий проект. Європейці не мають на меті перешкоджати реалізації цього проекту, утім надзвичайно важливо, щоб цей проект функціонував у рамках європейського законодавства, підкреслив єврокомісар з питань енергетики (<http://fintimes.km>. – 2010. – 23.12).

Німецька газета Deutsche Welle, оцінюючи статтю В. Путіна в згадуваній вище газеті Sddeutsche Zeitung та його наступний виступ на бізнес-форумі в Берліні, охарактеризувала В. Путіна як «відвертого лобіста Труби» (тобто інтересів «Газпрому», включаючи прокладання нових газотранспортних маршрутів під контролем російського монополіста – К. С.). При цьому в Deutsche Welle зазначається, що критика В. Путіна на адресу енергетичної політики ЄС «відображає зростаючу в Москві нервозність, викликану стрімкими та кардинальними змінами на європейському газовому ринку», де «блакитне паливо» з Росії з різних причин перестає бути козирною картою. І тому, що за нових ринкових умов воно надто дороге, і тому, що ЄС явно намагається зменшити свою залежність від «Газпрому» (<http://inosmi.ru>. – 2010. – 29.11).

Успіхи європейської політики у сфері демонополізації газового ринку повною мірою підтверджуються повідомленнями ЗМІ про те, що під тиском конкуренції на зовнішньому ринку російський «Газпром» змушений іти на істотні цінові поступки своїм європейським клієнтам. Так, наприкінці грудня 2010 р. було оголошено про 15-відсоткове зниження цін на газ для Латвії.

Окрім Латвії, переглянути газові угоди з Росією готові й інші європейські споживачі, повідомляє російська «Независимая газета». У травні про наміри домогтися перегляду довгострокових контрактів з «Газпромом» заявили у Франції. З проханням «модернізувати» цінову політику «Газпрому» до В. Путіна звернулася й Литва. У відповідь російський концерн уже пішов назустріч європейським покупцям, переглянувши ряд контрактів на трирічний кризовий період. Поступки полягають у тому, до 15 % обсягу поставок газу «Газпром» буде продавати за цінами, прив'язаними до вартості палива на спотовому ринку, що призведе до зниження його вартості на 25 %. Відомо, що в червні 2010 р. «Газпром» уже переглядав прогноз середньої контрактної ціни на паливо для європейського ринку в 2010 р. з 326 до 308 дол./тис. куб. м. Утім, у 2009 р. середня ціна газу для цього ринку становила близько 296 дол.

Експерти наголошують, що тиск на «Газпром» з боку ЄС з метою зниження ціни газу є повсюдним. При цьому вагомим аргументом такого тиску є положення згаданого вище «Третього енергетичного пакета».

У контексті згаданих вище зрушень на європейському газовому ринку можна вважати знаковою відповідь посла Європейського Союзу в Росії Ф. М. Валенсуела в середині грудня 2010 р. на запитання кореспондента «Независимой газеты»: «Чи буде “Південний потік” включено до списку пріоритетних енергетичних проектів для ЄС?» Зі свого боку Ф. Валенсуела зазначив: «Поки не

сталося. Головне – зрозуміти, що ЄС не має нічого проти “Південного потоку”. Ми за те, щоб була максимальна кількість альтернативних варіантів. Урешті-решт результати реалізації конкретних проектів усе скажуть самі за себе. “Південний потік” – проект, що становить інтерес для ЄС і для окремих країн – членів ЄС. Але є й інші проекти на півдні які також цікаві нам”.

У контексті європейської політики монополізації газового ринку необхідно нагадати, що 24 березня 2010 р. німецька Федеральна судова палата визнала необґрунтованою аргументацію зростання ціни на газ у зв’язку з підвищенням ціни на нафту, тобто прив’язку цін на газ до цін на сиру нафту і топковий мазут. А це, у свою чергу, створює правові підстави для обмеження цінових амбіцій російського «Газпрому» в Німеччині, а згодом, мабуть, і в інших країнах ЄС. Адже «Газпром» тепер буде змушений уважніше ставитись до ціни газу, який на ринку ЄС пропонують його конкуренти, зокрема й постачальники скрапленого газу. Відтепер спроби «Газпрому» аргументувати зростання цін на газ виключно зростанням цін на нафту цілком можуть розглядатись як незаконні.

Загалом європейська політика лібералізації енергетичних ринків має на меті забезпечення енергетичної безпеки країн – членів ЄС та якщо не зниження, то, принаймні, обмеження темпів зростання ціни енергоресурсів. Адже остання сприяє найгіршій формі інфляції, т. зв. інфляції витрат. А це, у свою чергу, тягне за собою зниження конкурентоспроможності компаній ЄС на європейському й світовому ринках. Наведені ж вище факти переконують, що ЄС доволі послідовно прямує до визначеної мети лібералізації ринків газу та електроенергії.

Водночас від аналізу російсько-європейського діалогу з питань енергетики складається враження, що російська сторона зовсім не впевнена в тому, що їй вдасться радикально вплинути на європейську політику лібералізації газового ринку і водночас прагне домогтись для себе хоч якихось вагомих поступок. У цілому доволі складно детально передбачити перспективи трансформації європейської політики лібералізації газового ринку. Адже імплементація положень «Третього енергетичного пакета» перебуває в компетенції національних урядів.

Утім, з високим ступенем імовірності можна прогнозувати вагоме ускладнення економіко-правових умов для реалізації російським «Газпромом» його монополістичних прагнень на європейському газовому ринку. А це у свою чергу впливатиме на доцільність реалізації та параметри таких газотранспортних проектів, як «Північний потік», «Південний потік» та Nabucco, що різною мірою є конкурентами української газотранспортної системи (ГТС). Тобто конкретні перспективи розвитку вітчизняної ГТС значною мірою залежні від результатів політики лібералізації газового ринку ЄС.

(Закінчення в наступному номері)

О. Климентів, влас. кор.

ЗМІ про соціально-політичну ситуацію на Закарпатті

Підбиваючи підсумки 2010 р., голова Закарпатської ОДА О. Ледида зауважив, що, згідно з урядовими показниками успішності, нині по Україні Закарпатська область займає доволі високе сьоме місце.

Це підтверджується й оприлюдненими даними щодо соціально-економічного становища області за січень – листопад 2010 р.

Зокрема, якщо говорити про показники, які характеризують розвиток соціальної сфери, то, наприклад, середній розмір номінальної заробітної плати штатного працівника в жовтні минулого року становив 1809 грн та був у 2,1 раза вище рівня мінімальної заробітної плати, яка дорівнювала прожитковому мінімуму для працездатної особи, законодавчо встановленого з 1 жовтня 2010 р. (907 грн).

Хоча на Закарпатті зарплата залишається нижчою, ніж у середньому по країні – житель області заробляє майже на 500 грн менше, ніж середньостатистичний українець – 1809 проти 2353 грн.

Дещо вищим у регіоні залишається рівень безробіття – 8,9 %, у той час, як по країні лише – 8 %.

Водночас область посідає п'яте місце серед регіонів за площею введеного в експлуатацію житла. На 10 тис. населення тут зведено 1647 кв. м житла. Це майже у два з половиною рази більше, ніж у 2009 р. Істотно поживавилася й торгівля. Темпи зростання товарообігу – більш, ніж утричі. На чверть зріс експорт, на третину – імпорт товарів.

Індекс споживчих цін (інфляції) по області в листопаді 2010 р. зафіксовано на рівні 100,4 %, по країні – 100,3 %, за січень – листопад 2010 р. порівняно з груднем 2009 р. відповідно – 107,9 % та 108,2 %.

Позитивною динамікою характеризується ситуація в демографічній галузі. Треба зазначити, що Закарпаття вже традиційно кілька років поспіль тішить позитивною демографічною статистикою: у краї народжується більше людей, ніж помирає. Більше того, за цим показником область перебуває на чільному місці в країні. Так, минулого року на Закарпатті народилося майже на 3 тис. більше, ніж померло. Загалом, станом на 1 листопада 2010 р. в області проживало 1247,1 тис. осіб.

На останньому в 2010 р. пленарному засіданні облради депутати, серед іншого, затвердили Програму економічного і соціального розвитку Закар-

паської області на 2011 р., яка визначає магістральні шляхи діяльності виробничих галузей та соціальної сфери краю.

Декларується, що мета цієї Програми – забезпечення оптимального балансу інтересів держави, місцевих органів влади та самоврядування, найманих працівників та власників, а сама Програма відповідає завданням та пріоритетним напрямам Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 р. та Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 р. (із змінами та доповненнями, внесеними у зв'язку зі світовою фінансовою кризою).

Можна відзначити, що в програмі соціально-економічного розвитку Закарпаття на 2011 р. передбачено створити 16,4 тис. нових робочих місць. Також економісти прогнозують підвищення рівня життя закарпатців, зокрема – збільшення порівняно з 2010 р. середньомісячної заробітної плати майже на 15 % – до 2102 грн. (Водночас в економіці краю в деяких секторах продовжує існувати серйозна заборгованість із виплати. Так, у середині грудня в селищі Солотвино застрайкували шахтарі соляних копалень, оскільки 130 робітників уже півроку не отримували зарплату).

У планах і активізація підприємницької діяльності: зростання кількості фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва – на 7,9 % порівняно з 2010 р.

Затверджено також основний фінансовий документ Закарпаття на 2011 р., який передбачає загальний обсяг доходів на суму 1,785 млрд грн. Загальний обсяг видатків обласного бюджету на 2011 р. затверджено в розмірі 1,783 млрд грн.

Основним джерелом доходів в обласному бюджеті будуть надходження від податку на доходи фізичних осіб, які становитимуть 79,8 % бюджету.

На охорону здоров'я в 2011 р. планується витратити 291 401,8 тис. грн, на соціальний захист населення – 47 068,2 тис. грн, на фінансування культури – 35 127,8 тис. грн, на розвиток фізкультури та спорту – 16 615,0 тис. грн.

Проте чи не найбільше вже протягом понад 10 років закарпатців хвилює проблема паводків, які, на жаль, стануть для мешканців краю майже буденщиною – більше чи менше топить кілька разів на рік.

Крім того, експерти переконані, що вода завдавала б значно менших збитків, якби держава не економила на протипаводкових роботах.

Можна згадати, що після катастрофічного паводка восени 1998 р. Кабмін затвердив протипаводкову програму на 1999–2000 рр. загальною вартістю 71,4 млн грн. Проте профінансували її лише на 49 %. Хоча й це дало можливість дещо пом'якшити стихійне лихо, яке сталося в березні 2001 р., коли рівні води на Тисі перевищили рівень листопадового паводка 1998 р. Про це свідчить співставлення збитків: за 1998 р. – 810 млн грн, за 2001 р. – 285 млн грн.

У 2006 р. для Закарпаття розробили і розпочали втілювати Державну програму комплексного протипаводкового захисту на 2006–2015 рр. «Тиса». Це будівництво 957 км дамб, 90 мостів, 42 протипаводкових ємностей, 22 польдерів, 110 км капітальних берегоукріплень, 155 км відрегульованих русел

річок. Загальна вартість програми – 1,5 млрд грн, вона має захистити від води близько 500 населених пунктів, 2600 виробничих об'єктів та 200 тис. га сільськогосподарських угідь.

Фахівці зазначають, що вже збудовані об'єкти неодноразово доводили свою ефективність. Наприклад, улітку 2008 р. Закарпаття постраждало значно менше, ніж сусідні області. Але, на жаль, держава впродовж останніх років хронічно недофінансовує програму «Тиса». Відтак роботи відстають від плану. Лише у 2006 р. грошей із бюджету виділили стільки, як і було заплановано, – майже 81 млн грн. У 2008 р. на протипаводкові роботи виділили вже 76 % від необхідної суми; 2009 р. програму профінансували лише на 66 %.

Загалом, з 2006 по 2009 рр. з держбюджету фактично виділили 491 млн грн, за які на Закарпатті побудували 106 км дамб та 44 км берегоукріплення.

У 2010 р., поінформував директор ДП «Об'єднана дирекція будівництва водогосподарських об'єктів Закарпатської області» Р. Федів, програму із державної казни профінансували взагалі тільки на 50 %. Водогосподарникам мало надійти 198,2 млн грн, а отримали лише 100 млн грн. Їх повністю освоїли: побудували 12,5 км дамб, 5 км берегоукріплення та 11 гідротехнічних споруд.

З вищенаведеного видно, що кількість виділених коштів зменшується з кожним роком. Відповідно зменшується й обсяг виконаних робіт. Із такими темпами до 2015 р. захистити, як планувалося, усі населені пункти краю від великої води можна й не встигнути.

Водночас дедалі важче знаходити у держбюджеті й кошти на компенсацію збитків, завданих стихією. Так, досі не профінансовано 77 млн грн на відновлення мостів, місточків, підпірних стін, доріг місцевого значення у Рахівському та Тячівському районах. Не всі закарпатці, що постраждали на початку літа 2010 р., отримали у повній мірі відшкодування від держави.

Збитки ж від останнього, грудневого, підтоплення населених пунктів на Закарпатті оцінюються у 70 млн грн. Проте, за словами губернатора О. Ледиди, «наразі готуються документи на виділення з резерву 130 млн грн для компенсації наслідків підтоплення. Чому мова йде про саме таку суму? Нагадаю, що збитки оцінюються по залишковій вартості пошкодженого майна та споруд. Наприклад, якщо вартість мосту оцінюють по залишковій вартості у 1 млн грн, то для побудови нового мосту потрібно витратити 3 млн грн».

Тим часом в уряді підтвердили інформацію про згорання протипаводкової програми «Тиса».

Зокрема, міністр з надзвичайних ситуацій України В. Балоба підтвердив інформацію про те, що цьогогоріч з держбюджету не виділили ані копійки на протипаводкову програму «Тиса».

Без державних грошей залишилися й решта протипаводкових програм України. За дорученням Президента їх повинні об'єднати в одну й тільки після

цього розробити нову схему фінансування. Урядовці обіцяють з цим упоратися до квітня. Яким буде фінансування нової загальнодержавної програми захисту від повеней, поки не відомо.

Крім того, доволі неоднозначними є прогнози місцевих оглядачів щодо того, як вплине на ситуацію в краї, де мешкає близько 150 тис. етнічних угорців, вступ у дію в Угорщині з 1 січня 2011 р. закону про подвійне громадянство, який істотно спрощує процедуру отримання громадянства. На нього може претендувати людина, яка навіть не живе в Угорщині. Головне – довести своє угорське коріння. (Заяву на отримання угорського громадянства можуть подавати іноземні громадяни або їхні нащадки, які були громадянами Угорщини до 1920 р. або в 1940–1945 рр., розмовляють угорською мовою і не становлять загрози національній безпеці.) У результаті близько 40 % закарпатців можуть претендувати на угорське громадянство.

Повідомляється, що до Будапешта із Закарпаття вже почали надходити заяви на отримання угорського громадянства за спрощеною процедурою. І якщо раніше ця процедура тривала 1–1,5 року, то з січня 2011 р. – лише три місяці. Масово подають такі документи мешканці Берегового і Берегівського району Закарпаття.

За інформацією віце-прем'єр-міністра з питань здійснення національної політики Угорщини Ж. Шем'єна, лише впродовж одного тижня надійшло близько 5 тис. заяв, що більше, ніж за весь минулий рік.

Водночас українське законодавство не передбачає подвійного громадянства. Голова Верховної Ради України В. Литвин ще під час офіційного візиту до Будапешта наприкінці листопада звернув увагу на те, що з набуттям чинності угорський закон може породити небажані колізії, бо в Україні особи, які бажають набутти громадянства іншої країни, мусять відмовитися від українського.

Проте, як вважають деякі оглядачі ЗМІ, схоже, закарпатців це не зупинить. Дізнавшись про спрощення процедури отримання громадянства, багато сімей подумують про те, щоб виїхати за кордон.

Чи виправдаються прогнози про можливі масові виїзди жителів Закарпаття, стане зрозуміло вже навесні, оскільки за новим законом, як уже зазначалося вище, рішення про надання громадянства буде прийматися протягом трьох місяців.

Щодо політичного життя в краї, то у перші дні нового року увагу оглядачів ЗМІ привернули два моменти.

Перший – в Ужгороді ініціюють референдум за недовіру ВР та Президенту В. Януковичу.

Зокрема, 4 січня члени ініціативної групи з проведення Всеукраїнського референдуму щодо дострокового припинення повноважень Верховної Ради та Президента України зареєстрували відповідні документи в Ужгородській міській раді про створення ініціативної групи.

Як повідомив член ініціативної групи, депутат Ужгородської міської ради (Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина») В. Гнатків, збори громадян зі створення ініціативної групи з проведення Всеукраїнського референдуму щодо дострокового припинення повноважень Верховної Ради та Президента України відбулися 6 грудня 2010 р.

На зборах громадськості було утворено ініціативну групу з проведення Всеукраїнського референдуму, до якої увійшли 20 ужгородців. «Такі ж ініціативні групи створені і в інших населених пунктах країни, тож сподіваюся, що воля народу буде врахована і такий референдум вдасться провести, – сказав В. Гнатків, – адже те, що відбувається в Україні, суперечить здоровому глузду – країна стрімко скочується в прірву: і економічну, і політичну. Пора покласти цьому край, і тому своє слово має сказати народ як єдине джерело влади в Україні». Також було визначено перелік та формулювання питань, що виносяться на референдум і які стосуються дострокового припинення повноважень Верховної Ради та Президента України, а також питань, що стосуються проведення дострокових виборів у період 60 днів з дня оголошення результатів волевиявлення громадян на Всеукраїнському референдумі за народною ініціативою.

Наомість, як інформують регіональні ЗМІ, збори ініціативної групи з проведення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою щодо недовіри Президенту В. Януковичу та вимоги проведення виборів до Верховної Ради України навесні 2011 р. завершилися зібранням кількох осіб, тоді як ініціативна група Всеукраїнського референдуму утворюється на зборах громадян України, в яких беруть участь не менше 200 осіб.

Другий момент – ужгородський священник УПЦ МП, протоієрей Д. Сидор, який очолює політичний рух русинів у Закарпатті, виступив з черговими різкими заявами на адресу України.

Він, зокрема, зазначив, що русинський народ «після багатьох років вимог про свої права вправі зі зброєю в руках захищати свою свободу». «Ми звинувачуємо Київ в етноциді, у дискримінації з явними елементами геноциду. Адже триває варварське невизнання русинського народу, його національності, заборона русинських шкіл та вивчення русинської мови. Ведуться судові переслідування за те, що русини хочуть бути такими», – заявив о. Дмитрій. При цьому він висунув умову: «Якщо Україна і нова влада зуміє визнати права русинів, то ми, русини, готові залишатися українським анклавом, українським Калінінградом». Однак, укотре нагадає ужгородський протоієрей, «якщо Україна не здатна визнати наш законний статус автономії і вічно плаче, що Закарпаття живе на дотаціях Києва, то нехай зніме з себе тягар дотаційного регіону, і ми мирно розійдемося. Як Чехія зі Словаччиною».

У крайньому випадку, на думку священника, «міжнародним правом передбачено і силовий сценарій. Народ після багатьох років вимог про свої права

вправі зі зброєю в руках захищати свою свободу. Це чинна норма. Хто сьогодні засуджує хорватів, які зі зброєю в руках воювали проти сербів? Ні, ми не збираємося воювати і йдемо дипломатичним шляхом, бо віримо в реальність реалізації своїх прав, а нас — як мінімум 70 % мешканців Закарпаття. Ми “титульна нація” в області, нас близько 800 тис.», — зазначив Д. Сидор.

У цьому контексті можна нагадати, що в 2008 р. закарпатські русини звернулися до Росії з проханням визнати незалежність Підкарпатської Русі від України, а СБУ порушила проти Д. Сидора кримінальну справу за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України.

Загалом, можна констатувати, що у перші дні нового року політичне життя у краї особливою активністю не відзначалося, а серед питань соціальної сфери закарпатців найбільше турбує хронічне недовиконання державної протипаводкової програми «Тиса». Адже там, де захисні роботи вже провели, як показала стихія 7–10 грудня, люди майже не постраждали.

Актуальна прес-конференція

С. Горва, влас. кор. СІАЗ НБУВ

Рынок недвижимости — ождается рост

Сетевые агентства недвижимости столицы «Благовест» и Park Lane подвели итоги 2010 г.¹ По информации единого аналитического центра агентств, количество сделок купли-продажи и аренды объектов недвижимого имущества, проведенных обеими компаниями совместно с риелторами-партнерами, являющимися абонентами сводной базы данных за 2010 г., составило 7575. Из них сделки по аренде составили 58 % от общего количества, сделки купли-продажи недвижимости — 42 %. Объем капитализации средств, инвестированных в рынок недвижимости в течение 2010 г., составил 564 млн долл., что на 0,3 % меньше, чем в предыдущем 2009 г. Риелторы связывают это с изменением и удлинением процедуры оформления документов, что вынужденно перенесло часть сделок (по оценкам специалистов, 2–3 %) на 2011 г.

На пресс-конференции в информационном агентстве УНИАН генеральный директор АН «Благовест» И. Луханина отметила, что в категории стоимостью до

¹ Агентство недвижимости «Благовест» основано в 1993 г. На сегодняшний день в Киеве работает 109 филиалов агентства. Количество сотрудников свыше 880 человек.

АН Park Lane зарегистрировано в Украине в 2006 г.

На сегодняшний день функционирует шесть филиалов компании. В агентстве Park Lane работает более 520 риелторов.

100 тыс. долл. США было продано 1800 объектов, что составляет 56,6 % от общего количества сделок; 100–200 тыс. долл. – 993 сделки (31,2 %); в ценовом диапазоне 200–300 тыс. долл. – 196 сделок (6,2 %). Также, по ее словам, в 2010 г. наибольшую динамику показал сегмент 200–300 тыс. долл. Его доля в общем количестве заключенных сделок увеличилась по сравнению с 2009 г. на 11,2 %.

В элитном сегменте недвижимости стоимостью свыше 300 тыс. была заключена 191 сделка, что составляет 6 % от всего объема рынка. Уровень капитализации средств, вложенных в этот сектор, составил 153,23 млн долл. США, что на 9 % больше показателей 2009 г. Как объяснила на пресс-конференции Г. Мельникова, генеральный директор AN Park Lane, прирост количества сделок в 2010 г. был получен «в основном за счет увеличения в 2,5 раза количества сделок в дорогом сегменте от 1 млн долл. Можно сказать, что смещение продаж в высшую ценовую категорию является характерной чертой рынка недвижимости 2010 г.». В структуре рынка элитной недвижимости квартиры составили 78,5 %, частные дома – 10,5 %, коммерческие помещения – 11 %.

На рынке частных домов и земельных участков соотношение составило 63 % и 37 % соответственно. По сравнению с прошлым годом количество сделок в этом сегменте увеличилось на 18,5 %, сообщила И. Луханина. Из общего количества операций на рынке загородного жилья ценовая категория до 100 тыс. долл. составила 33,3 %; 100–200 тыс. долл. – 29,6 %; 200–300 тыс. долл. – 11,1 %; 300–500 тыс. долл. – 14,5 %; свыше 1 млн долл. – 11,4 %. Абсолютную инертность показал в 2010 г. сегмент домов и участков стоимостью 500 тыс. – 1 млн долл. США, а наибольшая динамика наблюдалась в категории эконом-домов стоимостью до 300 тыс. долл. Дома высшей ценовой категории (от 1 млн долл.) показали стабильный уровень спроса. Процент сделок в этом диапазоне уже несколько лет, включая 2010 г., занимает примерно одинаковую долю в статистике рынка. На рынке коммерческой недвижимости офисные помещения стоимостью до 100 тыс. долл. заняли долю 2,7 % от общего объема рынка; 100–200 тыс. долл. – 4,6 %; 200–300 тыс. долл. – 8,1 %. «Такая ситуация на рынке офисов связана со структурой предложения в данном сегменте. Поскольку коммерческих помещений эконом-класса предлагается мало и их качество не всегда соответствует запросу, покупатели вынуждены рассматривать более дорогие предложения либо принимать решение в пользу аренды офиса», – приведены в пресс-релизе слова И. Луханиной.

На рынке аренды недвижимости в течение 2010 г. наибольшим спросом пользовались объекты стоимостью до 1 тыс. долл. США в месяц. В этом ценовом диапазоне было заключено 2908 сделок, что составляет 66 % от общего числа. В категории 1–2 тыс. долл. в месяц было заключено 976 сделок (22 %); 2–3 тыс. долл. – 233 сделки (10,2 %). В аренде наибольшую динамику показали объекты, цена аренды которых составляет 1–2 тыс. долл. в месяц. Здесь количество сделок увеличилось по сравнению с 2009 г. на

10,2 %. В сегменті аренди елітної нерухомості (от 3 тис. долл. в місяць) в 2010 г. було заключено 284 сделки, що становить частку 6,7 % від загального обсягу ринку елітної нерухомості. Це на 0,5 % вище показувачів 2009 г. Обсяг коштів, витрачених на оренду дорогих об'єктів, по итогам року склав 1,948 млн долл. На ринку оренди співвідношення сданих в наєм об'єктів склало: квартири – 44,3 %, приватні будинки – 19,7 %, комерційні приміщення – 36 %. По словам Г. Мельниковой, в комерційному секторі в цьому році спостерігалося помітне оживлення інтересу до об'єктів площею від 100 кв. м. Причому значительна частка цих приміщень були не офісного, а торгового і розважального формату (магазини, бутики, кафе, ресторани, нічні клуби), розташовані переважно в центральних районах столиці. Хоча частка офісів залишилася переважаючою, така тенденція говорить про відродження комерційного інтересу до цих видів бізнесу. По даним агентства нерухомості «Благовест» і Park Lane, частка сделок по оренді з участю ріелторів-партнерів склала в минулому році 10,7 % від загальної кількості.

І. Луханина, говорячи про можливу ситуацію на 2011 г., спрогнозувала, починаючи з другої половини березня, достатньо серйозну активність в продажі і в оренді. «Судячи з листопада – грудню, по проспавшомуся інтересу до сделок в більш високим ціновим сегментах, я думаю, що на 7–8 % ми в березні побачимо збільшення порівняно навіть з лютом. Я думаю, що друга половина року буде більш активною, ніж перша. По цінам я поки не бачу передумов для зростання. Якщо ринок іпотечного кредитування зсунеться, то поступово у нас буде невелике підвищення ціни», – підсумувала своє виступлення генеральний директор АН «Благовест».

(Інформація СІАЗ)

Коментарі спеціалістів на звернення громадян *

Система пільг, передбачених українським законодавством. Статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Як відповідно до нормативно-правових актів вирішується питання в разі порушення енергопостачальником умов договору?

Відповідно до ГОСТ 13109-97 «Норми якості електричної енергії в системах електропостачання загального призначення» (далі – Стандарт), норми,

встановлені цим Стандартом, підлягають включенню в технічні умови на приєднання користувачів електричної енергії і в договори на постачання електричної енергії між електропередавальною організацією і користувачами електричної енергії.

Відносини між громадянами (далі – споживачі електричної енергії) та енергопостачальниками регулюються Правилами користування електричною енергією для населення, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.1999 р. № 1357 (далі – Правила).

Положеннями п. 38 Правил визначено, що енергопостачальник зобов'язаний приймати письмові та усні повідомлення (у тому числі засобами зв'язку) споживачів щодо порушення електропостачання або порушення параметрів якості електричної енергії, а також вживати заходів до відновлення електропостачання та приведення показників якості відповідно до вимог нормативних документів.

Згідно з положеннями п. 49–51 Правил, у разі порушення енергопостачальником умов договору споживач викликає представника енергопостачальника для складання та підписання акта-претензії споживача, в якому зазначаються терміни, види, відхилення показників з надання послуг тощо (форму типового акта-претензії наведено в додатку 2 до Правил).

Акт-претензія складається споживачем та представником енергопостачальника і скріплюється їхніми підписами.

У разі неприбуття представника енергопостачальника протягом трьох днів з дня звернення в містах або семи днів – у сільській місцевості споживач має право скласти акт-претензію в довільній формі.

У разі відмови представника енергопостачальника від підписання акта, акт вважається дійсним, якщо його підписали не менше, ніж три споживачі, або споживач і виборна особа будинкового, вуличного, квартального чи іншого органу самоврядування.

Акт-претензія споживача подається енергопостачальнику, який у десятиденний термін усуває недоліки або надає споживачеві обґрунтовану відмову щодо задоволення його претензій.

Таким чином, спірне питання між енергоспоживачем та енергопостачальником може бути вирішено з урахуванням вищенаведених вимог Правил.

Додатково зазначасмо, що п. 45 Правил визначено, що в разі відпуску споживачу електричної енергії, параметри якості якої перебувають поза межами показників, зазначених у договорі, енергопостачальник несе відповідальність і сплачує 25 % вартості такої енергії.

Крім того, якщо між споживачем і енергопостачальником не досягнуто згоди про користування електричною енергією, її оплату, збереження приладів обліку тощо, спірні питання вирішуються в установленому законодавством порядку, зокрема судом (абзац 7 п. 53 Правил).

Додатково повідомляємо, що відповідно до підпункту 15 п. 4 Положення про державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.08.1996 р. № 929 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13.02.2006 р. № 131), здійснення в межах своєї компетенції нагляду за відповідністю показників якості електричної енергії вимогам нормативних документів та технічним станом та організацією експлуатації електричних і теплових установок та мереж суб'єктів електроенергетики, суб'єктів відносин у сфері теплопостачання і споживачів електричної енергії є одним із завдань та функцій Держенергонагляду.

**Національна комісія
регулювання електроенергетики України**

Оплата праці

Який порядок застосування положень Постанови Кабінету Міністрів України від 19.12.2009 р. № 1418 «Про затвердження Порядку виплати надбавки за вислугу років лікарям і фахівцям з базовою та неповною вищою освітою державних та комунальних закладів охорони здоров'я»?

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19.12.2009 р. № 1418 «Про затвердження Порядку виплати надбавки за вислугу років лікарям і фахівцям з базовою та неповною вищою освітою державних та комунальних закладів охорони здоров'я» медичні працівники отримуватимуть з 1 січня 2010 р. надбавку за вислугу років. Розмір зазначеної надбавки встановлюється працівникам до посадового окладу залежно від стажу роботи: понад три роки роботи – 10 %, понад 10 років – 20 % та понад 20 років – 30 %. Надбавка нараховується працівникам щомісячно до посадового окладу (з урахуванням підвищень) за фактично відпрацьований час без урахування інших доплат та надбавок. Надбавка за вислугу років виплачується як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом. У разі тимчасового заміщення відсутнього працівника надбавка обчислюється, виходячи з посадового окладу працівника за основною посадою (місцем роботи).

Ця постанова є прямої дії, тому додаткового затвердження передбачених нею норм наказом міністерства не потребує.

Визначення стажу для обчислення зазначеної надбавки здійснюється на підставі трудової книжки або іншого документа, що, відповідно до чинного законодавства, підтверджує наявність стажу роботи. Розмір надбавки за вислугу років встановлюється або змінюється працівникам з початку місяця, що настає за місяцем роботи, в якому виникає таке право.

Перелік найбільш актуальних запитань:

1. З якої дати треба нараховувати надбавку за вислугу років медичним працівникам державних та комунальних закладів охорони здоров'я згідно з Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1418?

П. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1418 визначено, що вона набирає чинності з 1 січня 2010 р., тому Порядок нарахування надбавки за вислугу років медичним працівникам застосовується з 1 січня 2010 р.

2. На які категорії медичних працівників поширюється дія постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2009 р. № 1418?

Відповідно до п. 3 зазначеної постанови, право на отримання надбавки за вислугу років мають медичні працівники державних та комунальних закладів охорони здоров'я, до яких належать керівники закладів охорони здоров'я та їхні заступники серед лікарів, заступники головного лікаря з медсестринства, керівники структурних підрозділів серед лікарів, лікарі всіх спеціальностей, професіонали з вищою немедичною освітою, що допущені до медичної діяльності, головні медичні сестри, фахівці з базовою та неповною вищою медичною освітою усіх спеціальностей.

Перелік спеціальностей професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють у системі охорони здоров'я, затверджено Наказом МОЗ України від 12.08.2009 р. № 588 «Про атестацію професіоналів з вищою немедичною освітою, які працюють у системі охорони здоров'я».

Що стосується фахівців з базовою та неповною вищою освітою, то згідно з Національним класифікатором професій (ДК 003:2005) та Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (вип. 78 «Охорона здоров'я») до них належать:

– молодші спеціалісти, які здобули неповну вищу медичну освіту, що забезпечують училища, технікуми, віднесені до вищих закладів освіти першого рівня акредитації;

– бакалаври, які здобули базову вищу освіту, що забезпечують коледжі та інші вищі заклади освіти другого рівня акредитації (ст. 43 Закону України «Про освіту» та ст. 6, 7, 8 Закону України «Про вищу освіту»).

Фахівці з базовою та неповною вищою медичною освітою (молодші спеціалісти та бакалаври) мають право працювати на посадах фельдшерів та медичних сестер усіх спеціальностей, акушерок, лаборантів, фельдшерів-лаборантів, рентгенлаборантів, інструкторів усіх спеціальностей, статистиків медичних, зубних техніків, техніків-ортезистів-гіпсовиливальників тощо. Номенклатуру спеціальностей молодших спеціалістів затверджено Наказом

МОЗ України від 23.11.2007 р. № 742 «Про атестацію молодших спеціалістів з медичною освітою».

Зазначену надбавку не передбачено для медичних реєстраторів, дезінфекторів та молодших медичних сестер у зв'язку з тим, що згідно з Національним класифікатором професій (ДК 003:2005) медичні реєстратори належать до технічних службовців, а дезінфектори та молодші медичні сестри – до робітників. Робота на цих посадах не враховується до стажу, що дає право на цю надбавку.

Крім того, зазначеною постановою надбавки не передбачені для фармацевтичних працівників.

3. Чи нараховується надбавка за вислугу років професіоналам та фахівцям закладів судово-медичної експертизи?

Згідно зі ст. 18 Закону України «Про судову експертизу» на судових експертів поширені особливості матеріального та соціально-побутового забезпечення, що передбачені для державних службовців. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.08.1995 р. № 558-р «Про віднесення деяких посад працівників державних спеціалізованих установ до категорій посад державних службовців» посади, що займають судові експерти державних спеціалізованих установ судових експертиз, віднесено до відповідних категорій державних службовців з присвоєнням їм відповідних кваліфікаційних класів і виплатою надбавки за ранги. Надбавки за вислугу років виплачуються судовим експертам у відсотках до посадового окладу з урахуванням надбавки за ранг залежно від стажу роботи на цих посадах у порядку, встановленому для державних службовців постановами Кабінету Міністрів України від 09.03.2006 р. № 268 та від 20.12.1993 р. № 1049 у таких розмірах: понад три роки – 10 %, понад п'ять років – 15 %, понад 10 років – 20 %, понад 15 років – 25 %, понад 20 років – 30 %, понад 25 років – 40 %.

З огляду на викладене, лікарям – судово-медичним експертам надбавка за вислугу років, передбачена постановою КМУ № 1418, не виплачується.

Проте, якщо судовий експерт працює за сумісництвом на посаді лікаря або фахівця з базовою та неповною вищою медичною освітою, зазначена надбавка виплачується згідно з п. 7 Порядку.

Усім іншим лікарям та фахівцям з базовою та неповною вищою медичною освітою, які працюють у бюро судово-медичної експертизи, надбавка за вислугу років нараховується в порядку та в розмірах, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 1418 (див. відповідь до запитання 2).

4. На який посадовий оклад нараховується надбавка за вислугу років?

Відповідно до п. 6 Порядку надбавка за вислугу років нараховується, виходячи з посадового окладу (з підвищеннями) без урахування інших доплат і надбавок. З огляду на викладене, для нарахування зазначеної надбавки береться посадовий оклад працівника, встановлений у графі 12 тарифікаційного списку (форма тарифікаційного списку наведена у додатку 1 до наказу Мінпраці та МОЗ від 05.10.2005 р. № 308/519).

5. Особа працювала три роки на посаді медичної сестри в закладі охорони здоров'я, а після закінчення медичного університету працює на посаді лікаря в закладі охорони здоров'я. Як урахувати стаж роботи для нарахування надбавки за вислугу років?

Згідно з Порядком до стажу роботи для нарахування надбавки за вислугу років включається весь час роботи на посадах лікарів усіх спеціальностей та фахівців з базовою та неповною вищою медичною освітою усіх спеціальностей у державних та комунальних закладах охорони здоров'я. З огляду на викладене, до стажу для нарахування надбавки за вислугу років включається час роботи на посаді медичної сестри та час роботи на посаді лікаря. Саме цей стаж є підставою для визначення розміру надбавки за вислугу років лікарю.

6. Як урахується стаж роботи, що дає право на встановлення надбавки за вислугу років, якщо лікар або фахівець з базовою та неповною вищою медичною освітою працював у закладі охорони здоров'я з перервами в роботі?

У випадках, коли в працівників, які мають право на надбавку за вислугу років, є перерви в роботі в закладах охорони здоров'я, до стажу зараховуються (сумарно) всі періоди роботи в закладах і на посадах, що дають право на отримання вказаної надбавки.

Наприклад: лікар відпрацював у комунальному закладі охорони здоров'я вісім років, перейшов на роботу, не пов'язану з медичною діяльністю, а через два роки повернувся працювати лікарем у державний чи комунальний заклад охорони здоров'я, де працює вже три роки. Надбавка за вислугу років нараховується йому, виходячи зі стажу роботи 11 років.

7. Чи враховується період проходження інтернатури до стажу роботи, який дає право на виплату надбавки за вислугу років?

Так, урахується. Лікарі-інтерни після закінчення вищих медичних закладів освіти III–IV рівнів акредитації отримують диплом лікаря-спеціаліста та для проходження інтернатури зараховуються до штатів закладів охорони здоров'я, на базі яких вони проходять інтернатуру на посадах лікарів-інтернів, про що в трудову книжку заноситься відповідний запис. Це регулюється п. 7.3 наказу МОЗ України від 19.09.1996 р. № 291 «Про затверд-

ження Положення про спеціалізацію (інтернатуру) випускників вищих медичних і фармацевтичних закладів освіти III–IV рівнів акредитації». На весь час проходження інтернатури лікарям-інтернам посадові оклади встановлюються в розмірах, затверджених підпунктом 2 п. 2.2.5 спільного наказу Мінпраці та МОЗ від 05.10.2005 р. № 308/519 «Про впорядкування Умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення».

Спеціалістам, які навчалися у вищих навчальних закладах за контрактною формою, період проходження інтернатури зараховується до стажу, що дає право на надбавку за вислугу років, за умови, що в трудовій книжці записано про його зарахування на посаду лікаря-інтерна.

8. Чи зараховується стаж роботи для нарахування надбавки за вислугу років працівникам, які працювали в закладах санітарно-епідеміологічної служби, у разі їх переходу на роботу в лікувально-профілактичні заклади охорони здоров'я і навпаки?

Так, зараховується. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 26.08.2009 р. № 910 працівникам державної санітарно-епідеміологічної служби передбачено з 1 січня 2010 р. виплату надбавки за вислугу років залежно від стажу роботи в таких розмірах: понад три роки – 10 %, понад 10 років – 20 % та понад 20 років – 30 %. До працівників державної санітарно-епідеміологічної служби належать професіонали – головні державні санітарні лікарі та їх заступники, лікарі-гігієністи, лікарі-епідеміологи, лікарі-бактеріологи, лікарі-вірусологи, лікарі-паразитологи, лікарі-дезінфекціоністи, лікарі-санологи, біологи, ентомологи, лаборанти з вищою освітою, та фахівці – помічники лікарів, фельдшери-лаборанти (лаборанти), медичні сестри, інструктори.

Медичним працівникам державних і комунальних закладів охорони здоров'я також передбачено надбавку за вислугу років з 1 січня 2010 р. відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.12.2010 р. № 1418. З огляду на викладене, до стажу роботи, що дає право на виплату надбавки за вислугу років, зараховується стаж роботи в санітарно-епідеміологічній службі на посадах, передбачених цією постановою.

9. Чи може бути зараховано стаж роботи в науково-дослідних (наукових) установах та в органах державної виконавчої влади медичним працівникам закладів охорони здоров'я до стажу роботи, що дає право на виплату надбавки за вислугу років згідно з постановою КМУ № 1418?

Ні, не може. Зазначеною постановою передбачено зарахування стажу роботи лише в державних та комунальних закладах охорони здоров'я.

10. Чи потрібно для керівників та їх заступників з числа лікарів оформлювати дозвіл вищестоящого органу на встановлення надбавки за вислугу років?

Ні, не потрібно. Постановою КМУ № 1418 не передбачено оформлення дозволу вищестоящого органу на встановлення надбавки за вислугу років для керівників та їх заступників з числа лікарів.

11. Чи зараховується період навчання в закладах вищої освіти (медичні університети, інститути, училища, коледжі, ліцеї) до стажу роботи, що дає право на встановлення надбавки за вислугу років?

Ні, не зараховується. Надбавка за вислугу років встановлюється працівникам за стаж роботи в закладах і на посадах, визначених постановою КМУ від 29.12.2009 р. № 1418.

12. На працівників яких закладів охорони здоров'я поширюється дія постанови КМУ № 1418? Чи враховується стаж роботи на посадах медичних працівників, які працювали або працюють у закладах освіти та установах соціального захисту, закладах охорони здоров'я інших галузей економіки, санаторіях системи «Укрпрофоздоровниці», фармацевтичних закладах тощо.

Дія постанови КМУ № 1418 поширюється на медичних працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я. Перелік закладів охорони здоров'я затверджено Наказом МОЗ України від 22.10.2002 р. № 385 «Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я».

Згідно з п. 3.2.7 Галузевої угоди між Міністерством охорони здоров'я України та ЦК Профспілки працівників охорони здоров'я України на 2007–2011 рр., для працівників державних підприємств, що перебувають у сфері управління Міністерства охорони здоров'я, а також госпрозрахункових підрозділів установ та закладів охорони здоров'я, можуть застосовуватися як мінімальні гарантії умови оплати праці, встановлені для працівників бюджетної сфери. Отже, медичним працівникам закладів охорони здоров'я, які є суб'єктами господарювання, надбавки за вислугу років можуть встановлюватися за умови її включення до колективного договору.

13. Особу тимчасово прийнято на посаду медичного працівника на час відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного або за медичним висновком шестирічного віку. Чи враховується цей період роботи для нарахування надбавки за вислугу років?

Медичному працівнику, якого прийнято на роботу на посаду працівника, який перебуває у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею

трирічного або за медичним висновком шестирічного віку, цей період ураховується до стажу роботи, що дає право на надбавку за вислугу років за умови роботи на посадах, передбачених зазначеною постановою.

14. Чи враховується стаж роботи на посадах медичних працівників за умови роботи за сумісництвом для встановлення надбавки за вислугу років, якщо за основним місцем роботи вони її не отримують?

Згідно з п. 7 Порядку надбавка за вислугу років нараховується як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, тому зарахування стажу роботи для визначення розміру цієї надбавки здійснюється за всіма місцями роботи працівника в державних та комунальних закладах охорони здоров'я.

Міністерство охорони здоров'я України

Правове регулювання в освітній сфері

Який порядок отримання дубліката атестата про повну загальну середню освіту?

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 10.12.2003 р. № 811 «Про затвердження Положення про ІВС «Освіта» та Порядку замовлення, видачі та обліку документів про освіту державного зразка», зареєстрованого у Міністерстві юстиції 16.02.2004 р. за № 201/8800, дублікат картки документа про освіту видається за письмовою заявою власника документа, що подається до управління освіти й науки обласної державної адміністрації.

До заяви додаються:

- оголошення в друкованих засобах масової інформації за місцем проживання власника документа про освіту, в якому має бути зазначено: назва документа про освіту, його номер та дата видачі, на чие ім'я виданий, яким навчальним закладом та про визнання його недійсним;
- копія платіжного документа про оплату витрат на виготовлення дубліката документа про освіту.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Як урегульовано питання внесення благодійних внесків батьками учнів загальноосвітніх навчальних закладів?

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», навчання дітей у загальноосвітніх навчальних закладах України,

за винятком приватних навчальних закладів, є безкоштовним. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про загальну середню освіту», одним із основних завдань законодавства України є забезпечення права громадян на доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти.

Батьки учнів, відповідно до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації», можуть вносити на рахунок навчального закладу благодійні внески, якими розпоряджаються виключно батьки, а не керівник чи педагогічний колектив навчального закладу. Прийом благодійних внесків здійснюється лише на добровільній основі з обов'язковим оформленням відповідної документації.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Який порядок організації індивідуальної форми навчання для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти?

Для організації індивідуальної форми навчання Міністерством освіти і науки України розроблено Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (наказ МОН від 20.12.2002 р. № 732, зареєстрований у Мін'юсті 08.03.2003 р. № 9/7330). Відповідно до п. 1.2 зазначеного Положення, індивідуальне навчання в системі загальної середньої освіти є однією з форм організації навчально-виховного процесу і впроваджується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти з урахуванням індивідуальних здібностей та обдарувань, стану здоров'я, демографічної ситуації. Згідно з п. 1.5 учні, які навчаються індивідуально, є учасниками навчально-виховного процесу одного з навчальних закладів, їхні права та обов'язки визначаються Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та іншими нормативно-правовими актами.

Додатково повідомляємо, що батьки або особи, які їх замінюють, мають право обирати заклад освіти для неповнолітніх дітей. Зарахування учнів до іншого навчального закладу проводиться наказом директора, що видається на підставі особистої заяви батьків або осіб, які їх замінюють.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

* Відповіді на запитання підготовлені за матеріалами Департаменту комунікацій влади та громадськості Кабінету Міністрів України

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

«Сільське господарство ЄС, України, Молдови, Грузії в сучасних політичних та економічних умовах» – такою була тема міжнародної науково-практичної конференції, що відбулася в Луцьку. Організували цей захід Поморський центр сільськогосподарського дорадництва (Старе Поле, Польща) та Волинська сільськогосподарська дорадча служба спільно з Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України. Під час дискусії та обміну досвідом обговорювалися такі проблеми, як роль органів місцевого самоврядування в розвитку сільських територій, виробництво енергоносіїв із сільгосппродукції, якість і безпека харчових продуктів, дорадництво та ін. Практичні заняття відбулися на базі Боратинської сільської ради (Луцький район) та приватного сільськогосподарського підприємства ім. Т. Шевченка (с. Угринів Горохівського району) (*Бойко І. ГМО – під контролем? // Сільські вісники (<http://www.silskivisti.kiev.ua>). – 2011. – 5.01*).

* * *

Институт ритмологии Е. Марченко (ИРЛЕМ – научно-просветительская организация из Российской Федерации) в рамках проекта «Время в зеркале науки» провел в Украине конкурс научных работ среди студентов и ученых.

От украинских ученых в оргкомитет поступило 24 работы. Большинство участников конкурса составили гуманитарии. Второго места был удостоен декан факультета компьютерных наук и технологий Донецкого национального технического университета А. Аноприенко за работу «Нооритмы и время в информационную эпоху».

Проблемой нооритмов известный донецкий ученый-универсал интересуется и серьезно занимается уже довольно давно. Это нашло отражение в его книге «Нооритмы: модели синхронизации человека и космоса», недавно выпущенной в свет издательством «УНИТЕХ».

Новая книга и конкурсная работа донецкого ученого проникнуты высочайшим историческим оптимизмом. А. Аноприенко сравнивает специфические ритмы человека, такие как пульс и дыхание, с характерными для общественного организма в целом нооритмами Чижевского (синхронными с 12-летним циклом солнечной активности) и Кондратьева (50-летние циклы). При этом ученый отмечает, что человечество в настоящее время переживает переход на качественно новый уровень своего развития, чему способствует и усиление солнечной активности. Это находит отражение в человеческом восприятии такого феномена, как время. Если на заре развития человечества время вос-

принималось как циклический процесс (когда день сменяется днем, год – годом, поколение – поколением), затем – как процесс линейный, то теперь восприятие времени снова меняется (*Прозоровский В. Семьсот суток до конца света?.. // Донецкий край (http://www.donkr.dn.ua/). – 2010. – 24.12).*

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Ю. Алексеев, директор Национального космического агентства Украины:

«С момента создания Национального космического агентства (НКАУ) в 1992 г. перед ним была поставлена задача сохранить весь тот потенциал, который у нас был. Сегодня можно сказать, что Украина – космическое государство. Продукция украинских предприятий известна в мире. На нее есть спрос. У отрасли, без сомнения, есть будущее.

Космическая отрасль продолжает выпускать ракеты “Зенит”, ее представители участвуют в программе “Днепр”, в проекте “Циклон-4”, над которым они работают совместно с бразильцами.

Будет углубляться дальнейшее сотрудничество с Россией. Из недавнего – присоединение Харьковского научно-исследовательского института радиотехнических измерений к программе ГЛОНАСС (российская спутниковая система навигации. – Ред.).

США расширили заказ Украине в рамках производства ракеты-носителя “Таурус-2”. Сначала речь шла о том, что украинские предприятия будут проектировать и изготавливать только топливный отсек первой ступени. Теперь Украина работает над двигательной установкой для второй ступени.

Это очень интересный проект, так как заказчик – американская корпорация “Орбитал сайенсиз”, как известно, выиграла тендер на доставку грузов на МКС после 2010 г., когда полеты “шаттлов” должны прекратиться.

Украинские специалисты согласовывают свои планы с заданиями международной системы GEOSS. Проект, название которого переводится как “Глобальная система изучения Земли”, развивается на основе 10-летнего Плана реализации (с 2005-го по 2015 г.), и в нем участвуют 75 стран и 51 организация.

Украинско-бразильский проект набирает обороты. В сентябре началось строительство наземного стартового комплекса на территории космодрома “Алкантара”, откуда будут осуществляться пуски ракет нового поколения “Циклон-4”.

Этот проект является кооперацией между Бразилией и Украиной, и он выгоден обеим сторонам. Украина отвечает за создание носителей, стартового комплекса, станций управления и т. п.

Поэтому сегодня все кооперируются. Есть много совместных программ, которые действуют под эгидой Европейского космического агентства (European

Space Agency, ESA), російського космічного агентства, американського НАСА. Своім отдельним путем идет, пожалуй, лишь один Китай.

Украина старается присутствовать во многих проектах. И если не через ракеты-носители, то с научными идеями, оригинальными разработками. Например, один из недавних проектов – российский спутник “Коронас-Фотон”, созданный для исследования Солнца. Там стояли приборы, изготовленные украинскими предприятиями (в частности, харьковским университетом).

Благодаря этому украинские ученые получили информацию с прибора Stef-F, который стоял на этом аппарате.

Национальное космическое агентство тесно работает с МинАПК и МинЧС. С Министерством аграрной политики сотрудничает по макромасштабной оценке размеров площадей посевов, по определению урожайности, исследованию сельхозресурсов, лесных угодий.

С МинЧС у него есть программы предупреждения природных катаклизмов. У агентства есть методика, разработанная фирмой “Днепрокосмос” из Днепропетровска: на основе анализа тех снимков, которые поступают со спутников, по повышенной температуре, по наличию хвойного и лиственного леса можно отслеживать очаги пожаров» *(Ю. Алексеев: «Сегодня в космосе наступает такой момент, когда слово “конкуренция” уходит в прошлое...» /Беседовала Г. Моисеева // Кієвскій телеграфЪ (<http://telegrafua.com/>). – 2010. – 24–30.12).*

Астрономічна наука

Астрофізики Кримської астрофізичної обсерваторії, чий авторитет визнано світом, відповідно до міжнародних програм, успішно продовжують вивчення Галактики, її активних ядер, хімічного складу, будови стаціонарних зірок, процесів, що на них відбуваються. У 2010 р. астрономи зробили чимало цікавих відкриттів і за межами Сонячної системи: далекі галактики й нейтронні зорі, дуже холодні бурі, карлики по сусідству з Землею й незвичайні екзопланети. Учені довели: колосальний потік скупчень галактик, віддалених від Землі на 3 млрд світлових років, що простягається на сотні мегапарсеків та рухається зі швидкістю близько 1 тис. км за 1 с, є велетенським слідом від взаємодії нашого Всесвіту з іншим – таким же безмежним і загадковим.

У 2011 р. жителі України, як і всієї Європи, зможуть спостерігати тривалі затемнення Сонця (4 січня, 1 червня, 1 липня, 25 листопада) та Місяця (15 червня і 10 грудня). На думку науковців, оскільки активність одвічного світила протягом наступного року перебуватиме всередині свого одинадцятирічного циклу, відповідно впливатиме на життя людей без значних збурень і космічна погода.

Водночас учені застерігають: хоча спалахи Сонця будуть нечасті, проте окремі з них можуть стати доволі потужними. Щоправда, до кінця 2011 – початку 2012 р., очікується максимум сонячної активності. Буде чимало магнітних бурь, можливі інші збурення космічного характеру, на які раніше не звертали уваги, а тепер враховують, бо вони все-таки впливають на самопочуття людей, особливо тих, хто має проблеми зі здоров'ям. Найімовірніше, відбудуться й незначні кліматичні зміни. Але вони не зачеплять усю планету.

За словами провідного наукового співробітника Кримської астрофізичної обсерваторії, д-ра фіз.-мат. наук Б. Владимирського, це висновки на основі даних про зміни сонячної активності протягом 10 тис. років (*Хоменко В. Галактико, скажи, що буде... // Сільські вісники (<http://www.silskivisti.kiev.ua>). – 2011. – 5.01*).

Інформаційні технології

Головним принципом енциклопедії «Вікіпедія» від початку було те, що будь-яка людина з комп'ютером, яка має вихід у всесвітню мережу, може написати статтю і розмістити її на сайті. Інші відвідувачі можуть відредагувати інформацію. На сайті є свої адміністратори та контролери, яких обирають серед звичайних юзерів.

Загальнодоступність «Вікіпедії» – це одночасно її найбільша вада. Часто трапляються некомпетентні та безграмотні статті. Бувають спроби відвертого перекручування фактів. Попри це, з часом інтернет-ресурс дедалі більше вдосконалюється.

М. Стріха, доктор фізико-математичних наук:

«Сьогодні, як показує досвід, навмисне спотворення статей “Вікіпедії” англійської версії живе приблизно півгодини – хиби встигають помітити і виправити».

Статті англійської “Вікіпедії” (ця версія – найповніша та найдосконаліша) у навчальному процесі стають нарівні з підручниками. Чимало галузей науки розвиваються дуже динамічно. Зокрема, фізика низьковимірних систем. Дуже часто підручники зазіпаються. “Вікіпедія” – це спосіб оновити інформацію в онлайн режимі». М. Стріха є «вікі»-автором. Найближчим часом науковець обіцяє викласти в українській «Вікіпедії» статтю про графен, яка, за його словами, не поступатиметься англійській.

В українській версії «Вікіпедії» є 19 адміністраторів. Адміністратор має право видаляти статті та блокувати користувачів. До їх обов'язків входить боротьба зі шкідництвом (спам, занесення відвертого сміття, порушення авторських прав), блокування вандалів.

Українська «Вікіпедія» посідає 16-те місце у світі за кількістю статей. Перша стаття («Атом») вийшла в українській версії у 2004 р. Найближчим часом

планується обігнати фінську «Вікіпедію» та вийти на 15-ту позицію. Над цим щоденно працюють українські ентузіасти.

В. Гончаренко, фізик, академік Національної академії наук, вважає, що українці з активною позицією мусять розвивати українську «Вікіпедію». Науковець є активним автором енциклопедії й виступив співавтором статті про «Вікіпедію» у «Віснику НАНУ». Зокрема, він закликав наукові кола долучитися до написання «вікі»-статей. На його думку, найближчим часом це видання буде значною мірою впливати на розвиток багатьох аспектів національної культури. Від того, як наповнюватиметься цей зміст, залежатиме національна самосвідомість, національне самопочуття.

Як зауважує В. Гончаренко, для того щоб вплив «Вікіпедії» посилювався, Україна має стати більш комп'ютеризованою та інтернетизованою (*Семків В. Вік живи – з «Вікі» вчись // Україна молода (<http://www.umoloda.kiev.ua>). – 2011. – 14.01*).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

У 2012 р. державне замовлення за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра буде більшим, ніж цього року. Про це заявив перший заступник міністра освіти і науки, молоді та спорту Є. Сулима.

На 2012 р. кількість випускників старшої школи вже зростає, і тому Міністерство освіти і науки, молоді та спорту керується тільки тими статистичними даними, якими керуються Міністерство економіки та Міністерство фінансів. І якщо цього року зменшення, то мова йде про пропорційне зменшення державного замовлення, а якщо на наступний рік планується 393 тис. випускників – і тут треба вже говорити про пропорційне збільшення.

Зміни в питанні державного замовлення на 2011 р. відбуватимуться з урахуванням суспільних потреб у фахівцях на ринку праці. Кількість місць з технічних спеціальностей буде залишатися на тому ж рівні. Якщо сьогодні економіка потребує фахівців щодо інноваційного підходу в економіці, то необхідно порушувати питання щодо таких спеціалістів. Там, де дійсно є перебільшення фахівців, що не потребуються на ринку праці, на думку урядовців, буде розумно, перш за все, до державних коштів, таке зменшення проводити (*Освітній портал (www.osvita.org.ua). – 2011. – 14.01*).

Наукові видання

Вийшов перший випуск «Наукових записок» Івано-Франківського обласного музею визвольної боротьби ім. С. Бандери. У випуску зібрані наукові

статті співробітників музею та його філій у Косові, Старому Угринові, Книгиничах, діяльності «Просвіти», організації військового вишколу Української повстанської армії на теренах Прикарпаття, процесів над ОУН.

Окремі розвідки стосуються життя і діяльності Степана Бандери, інших героїв визвольної боротьби – Юліана Матвіїва, Олекси Перегіняка, Михайла Горбового, жінок-політ'язнів тощо.

На думку укладачів збірника, такий щорічник стимулюватиме пошукову та дослідницьку роботу музеїв визвольної боротьби, краєзнавців, допоможе аргументованіше й об'єктивніше вивчати історію українського визвольного руху (*Другая сторона* (<http://otherside.com.ua>). – 2011. – 16.01).

Наука і влада

Своїм указом Президент В. Янукович призначив Б. Гриньова першим заступником голови Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 14.01).

* * *

Уряд на виконання указу Президента України В. Януковича від 09.12.2010 р. (реєстр. № 1086) утворив Український інститут національної пам'яті як науково-дослідну установу, що перебуває в управлінні Кабінету Міністрів України. Відповідна постанова прийнята на засіданні уряду.

Документом визначено основні завдання Українського інституту національної пам'яті. Так, інститут займатиметься науковим та аналітичним забезпеченням формування державної політики з питань національної пам'яті, розробленням у межах своїх повноважень науково обґрунтованих рекомендацій Кабінету Міністрів України у сфері реалізації гуманітарної політики.

Одним з основних завдань Українського інституту національної пам'яті також є виконання державних програм фундаментальних і науково-практичних досліджень проблем національної пам'яті українського народу, її впливу на формування громадського суспільства, української нації.

Крім того, інститут здійснюватиме наукові та науково-практичні дослідження державотворчих традицій українського народу, його боротьби за свободу та соборність України, вивчатиме трагічні події в історії народів України та участь у заходах з увічнення пам'яті їх жертв, а також братиме участь у науково-просвітницькій роботі, освітянській діяльності, пов'язаній з про-

блемами національної пам'яті українського народу (*Урядовий портал* (<http://www.kmu.gov.ua/control>). – 2011. – 12.01).

* * *

Прем'єр-міністр України М. Азаров доручив міністру аграрної промисловості й продовольства М. Присяжнюку й міністру фінансів Ф. Ярошенку переглянути підходи до фінансування аграрних наукових центрів.

Міністру агропромислової політики М. Присяжнюку й міністру фінансів Ф. Ярошенку запропоновано по-новому підійти до фінансування аграрних наукових центрів. Виділяти гроші не на утримання, а на результат. Якщо ж науковий центр нездатний сформулювати результати, для яких працює, на думку Прем'єр-міністра, навіщо він потрібний? М. Азаров додав, що на утримання наукових центрів держава витрачає мільярди гривень.

Глава уряду також підкреслив, що країна потребує невідкладних інноваційно-інвестиційних програм в агропромисловому секторі, і нагадав, що робота з визначення таких програм має бути завершена до 21 січня (*Освітній портал* (www.osvita.org.ua). – 2011. – 14.01).

До уваги держслужбовця

Т. Добко, зав. відділу НБУВ

В. Шкаріна, мол. наук. співроб. НБУВ

Світова економічна криза і Україна. Шляхи подолання

Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського (2008–2010 рр.)

1. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання : монографія / Олександр Іванович Барановський ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : КНТЕУ, 2009. – 754 с.: табл.

ВА716954

2. Гальчинский А. С. Кризис и циклы мирового развития / Анатолий Гальчинский. – Изд. 2-е, доп. – К. : АДЕФ-Украина, 2010. – 480 с. – Библиогр.: с. 462–472.

ВА724980

3. Збірник наукових праць Першої міжнародної науково-практичної конференції «Постсоціалістичні країни в умовах світової фінансово-економічної кризи» / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; заг. ред. С. О. Якубовський. – О., 2009. – Ч. 1. – 86 с; Ч. 2. – 86 с.

С10910/Ч.1-2

4. Кризис в Украине : зоны поражения : взгляд социологов / Н. А. Шульга [и др.]. – К. : Бізнесполіграф, 2010. – 114 с. : табл., рис. – (Общественный проект «Безопасность Украины: геополитическое измерение»).

ВА726164

5. Крильчук Є. І. Бюджетна політика України: сучасні реалії та світова фінансова криза / Євген Іванович Крильчук ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВНУ ім. Л.Українки, 2009. – 33 с.

Р113367

6. Податкове навантаження: потреби регіону і можливості стягнення податків в умовах кризи : монографія / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля ; редкол.: Т. В. Калінеску [та ін.]. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. – 174 с. – Бібліогр. у кінці ст.

ВА726547

7. Розвиток економіки України в умовах світової кризи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Цивілізаційний вимір енергетичної дипломатії та еколого-економічної безпеки України», м. Київ, МАУП, 25 берез. 2008 р., «Шляхи подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи», м. Київ, МАУП, 24 берез. 2009 р. / Міжрегіон. акад. упр. персоналом ; відп. ред. В. М. Чирков. – К. : Вид. дім «Персонал», 2009. – 256 с. : рис., табл.

ВА727776

8. Синяєва Л. В. Формування системи антикризового управління витратами на оплату праці в Україні : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.07 / Людмила Василівна Синяєва ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2009. – 40 с.

РА369056

9. Соціально-економічний розвиток національної економіки в контексті європейської інтеграції та глобальної фінансової кризи : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. науковців, викладачів, спеціалістів / Київ. нац. торг.-екон. ун-т [та ін.] ; редкол.: К. Д. Гурова [та ін.]. – Х., 2009. – 371 с.

ВА724693

10. Трансформація господарського механізму в умовах економічної кризи : матеріали ІХ Всеукр. наук. конф. молодих учених і студ., 15–17 квітня 2010 р. / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Екон. ф-т [та ін.] ; наук. ред.: П. О. Нікіфоров, Б. Д. Сторошук. – Чернівці : ЧНУ, 2010. – 390 с. – Бібліогр. у кінці ст.

ВА728246

11. Фінансові та інституційні аспекти в угодах Європейського Союзу. Світова фінансова криза та економічна думка. Актуальні питання міграційно-візових відносин між Україною та ЄС : матеріали круглих столів, 27 листоп. 2008 р., 26 лют. та 25 черв. 2009 р., Київ / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин ; ред. Л. В. Губерський. – К., 2009. – 88 с. – (Актуал. пробл. міжнар. відносин: зб. наук. пр.; Вип. 87, ч. 1).

Ж68200

12. Акмасв А. І. Управління вугільною галуззю в кризових умовах / А. І. Акмасв, І. А. Фесенко, О. В. Белозерцев // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 122–128. – Бібліогр.: 10 назв.

Ж72451

13. Анализ инновационной деятельности для обеспечения результативности и конкурентоспособности предприятий Украины в условиях кризиса / С. П. Антипова, Е. С. Галушко, О. В. Кантаева [и др.] // Вісн. Донбас. держ. машинобуд. акад. : зб. наук. пр. – Краматорськ, 2009. – № 3 (17). – С. 11–16. – Бібліогр.: 10 назв.

Ж73025

14. Анфіногентова Н. Й. Проблеми малого бізнесу в період економічної кризи / Н. Й. Афіногентова // Вісн. соц.-екон. дослідж. : зб. наук. пр. / Одес. держ. екон. ун-т. – 2009. – Вип. 35 – С. 16–22. – Бібліогр.: 6 назв.

Ж69469

15. Багратян Г. А. Світова криза та Україна : пробл. й нові підходи до фінансового регулювання / Г. А. Багратян, І. С. Кравченко // Фінанси України. – 2009. – № 4. – С. 33–41. – Бібліогр. в підрядк. прим.

Ж14849

16. Баранова В. Г. Страхова система України в умовах кризи / В. Г. Баранова // Вісн. соц.-екон. дослідж. / Одес. держ. екон. ун-т. – 2009. – Вип. 35. – С. 23–27. – Бібліогр.: 6 назв.

Ж69469

17. Батажок С. Г. Оптимізація взаємодії приватної і державної форм власності як умова подолання фінансової кризи / С. Г. Батажок // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 78–83. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж72451

18. Батрименко В. В. Трансформація банківського сектору України як чинник збереження конкурентних позицій національної економіки в умовах світової фінансової кризи / В. В. Батрименко // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 100–107. – Бібліогр.: 13 назв.

Ж72451

19. Белоброва И. Ю. Подходы к формированию стратегии развития предприятия в условиях мирового финансового кризиса / И. Ю. Белоброва, Е. В. Латышева // Вісн. Донбас. держ. машинобуд. акад. : зб. наук. пр. – Краматорськ, 2009. – № 3. – С. 17–21. – Бібліогр.: 13 назв.

Ж73025

20. Беседін В. Ф. Податкові заходи нейтралізації негативних наслідків фінансово-економічної кризи / В. Ф. Беседін, В. І. Островецький // Формування ринк. відносин в Україні : зб. наук. пр. – 2009. – № 4. – С. 180–187. – Бібліогр.: с. 187.

Ж69574

21. Бесчастний А. В. Економічна безпека України у контексті світової економічної кризи / А. В. Бесчастний // Економіка та держава. – 2009. – № 5. – С. 67–69. – Бібліогр.: с. 69.

Ж24261

22. Більовський К. Е. Два підходи до виходу з кризи / К. Е. Більовський // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 251, т. 6. – С. 1361–1368. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж70425

23. Богомазова В. М. Оцінка сучасного кризового стану та перспектив розвитку економіки України / В. М. Богомазова // Формування ринк. відносин в Україні : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 3. – С. 30–36. – Бібліогр.: с. 36.

Ж69574

24. Боронос В. Г. Планування фінансового забезпечення пріоритетних напрямів розвитку в умовах економічної кризи / В. Г. Боронос, І. П. Кулешова //

Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 249, т. 2. – С. 337–344. – Бібліогр.: 9 назв.

Ж70425

25. Будзан Б. П. Про оптимізм в умовах кризи / Б. П. Будзан // Постметодика. – 2009. – № 3. – С. 59–62.

Вплив світової фінансової кризи на українське суспільство. Висвітлено можливі шляхи виходу зі скрутного становища для молодих людей.

Ж14603

26. Бушанський В. Чи встоїть парламент, а разом і Україна? / Валентин Бушанський // Віче. – 2009. – № 4. – С. 2–4.

5 лютого 2009 р. Верховна Рада розглянула питання про соціально-економічну ситуацію в Україні та дії органів влади щодо подолання кризи.

Ж14474

27. Ватаманюк О. Україна у час світової економічної кризи: виклики і можливості / Остап Ватаманюк // Географія та основи економіки в шк. – 2008. – № 11/12. – С. 11–14.

Ж15555

28. Винникова О. В. Причини та шляхи подолання інвестиційної кризи в Україні / О. В. Винникова // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 18. – С. 10–11. – Бібліогр.: 6 назв.

Ж71955

29. Віткін Л. М. Якість як головний фактор подолання кризи / Л. М. Віткін, Г. І. Хімичева, А. С. Зенкін // Системи оброб. інформації. – 2009. – Вип. 2. – С. 148–156. – Бібліогр.: 6 назв.

Відзначено, що Україна значно відстає за кількістю впроваджених і сертифікованих систем управління якістю, систем екологічного управління та інших сучасних систем управління. Обґрунтовано доцільність прийняття нової концепції державної політики у сфері якості.

Ж70474

30. Власюк О. С. Світова фінансово-економічна криза: виклики національній економіці та стратегія подолання / О. С. Власюк // Стратег. панорама. – 2009. – № 1. – С. 24–30.

Ж16311

31. Волковський Д. Світова фінансова криза та її вплив на іпотечний ринок України / Дмитро Волковський // Вісн. Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2009. – Вип. 3. – С. 36–41. – Бібліогр.: 11 назв.

Ж69632

32. Воротін В. Є. Динаміка спаду промисловості в Україні та інститут банкрутства як інструмент державного антикризового регулювання / В. Є. Воротін, С. С. Григорук // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 36–43. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж72451

33. Виход України из кризи / В. Г. Федоренко, Н. Г. Белопольский, О. Г. Чувардинский, В. С. Волошин // Економіка та держава. – 2009. – № 5. – С. 4–7.

Ж24261

34. Гнибіденко І. Вплив світової фінансово-економічної кризи на соціальну сферу України / І. Гнибіденко // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 64–74. – Бібліогр. у підрядк. прим.

Ж28099

35. Голованенко М. В. Стан та перспективи фінансування житлового будівництва в Україні в умовах кризи / М. В. Голованенко // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 339–349. – Бібліогр.: 18 назв.

Ж72451

36. Гончарова О. М. Конкуренентоспроможність вітчизняних металургійних підприємств в умовах економічної кризи в Україні / О. М. Гончарова // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 146–151. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж72451

37. Гордієнко Т. М. Розвиток регіональної економіки в контексті економічної кризи / Т. М. Гордієнко // Актуал. пробл. економіки. – 2010. – № 6. – С. 162–166. – Бібліогр.: 13 назв.

Ж 23291

38. Гриньов А. В. Реконструкція як шлях стабілізації економіки України в умовах світової кризи / А. В. Гриньов, О. О. Солодовнік // Вісн. Донбас. держ. машинобуд. акад. : зб. наук. пр. – Краматорськ, 2009. – № 3. – С. 58–62. – Бібліогр.: 9 назв.

Ж73025

39. Грінчук М. С. Організація контролю антикризових заходів на національному рівні / М. С. Грінчук // Наук. вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту КНТЕУ. – 2009. – Вип. 3 : Екон. науки. – С. 17–26. – Бібліогр.: 3 назви.

Ж72705

40. Довбенко М. В. Як подолати економічну кризу? Рекомендації нобелівців і українські реалії / Михайло Володимирович Довбенко // Вісн. НАН України. – 2009. – № 6. – С. 32–43. – Бібліогр.: 13 назв.

Ж20611

41. Дудко Н. В. Комплекс антикризових заходів на національному рівні / Н. В. Дудко // Наук. вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту КНТЕУ. – 2009. – Вип. 3 : Екон. науки. – С. 35–45. – Бібліогр.: 10 назв.

Ж72705

42. Дука А. Реалізація захисної функції кредитних спілок в умовах подолання наслідків економічної кризи в Україні / А. Дука // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер.: Економіка. – 2009. – Вип. 107/108. – С. 34–37.

Ж28079/Екон.

43. Єршов Г. В. Пріоритети державного стимулювання процесів модернізації виробництва в умовах економічної кризи / Г. В. Єршов // Наук. зап. / Нац. ун-т «Острозька академія». – 2009. – Вип. 12. – С. 205–212. – (Серія «Економіка»). – Бібліогр.: 11 назв.

Ж69992/Ек.

44. Жилиєва Н. М. Вплив світової економічної кризи на економіку України та напрями відновлення зростання / Н. М. Жилиєва // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 24, ч. 1. – С. 11–15. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 7 назв.

Ж70822/Ек.н.

45. Замкова М. С. Необхідність реструктуризації для ефективної діяльності підприємств в умовах кризи / М. С. Заюкова, Т. В. Гончарук // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 248, т. 6. – С. 1136–1138. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж70425

46. Захарін С. Світова криза: тест на зрілість української економіки / Сергій Захарін // Віче. – 2008. – № 21. – С. 5–7.

Ж14474

47. Заяць Т. А. Вплив фінансово-економічної кризи на доходи населення та мінімізація її негативних наслідків / Т. А. Заяць, В. С. Заяць // Наук. зап. Сер. «Економіка» / Нац. ун-т «Острозька академія». – 2009. – Вип. 2. – С. 347–354. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж69992/Ек.

48. Іванова О. О. Проблеми розвитку банківської системи України в умовах кризи / О. О. Іванова // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 14. – С. 71–72. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж71955

49. Ігнатюк А. І. Пріоритетні напрями галузевої політики України в умовах глобальної економічної кризи / А. І. Ігнатюк // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 19. – С. 63–70. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж72451

50. Кваша С. М. Вплив світової продовольчої кризи на формування державної стратегії розвитку АПК / С. М. Кваша, О. М. Синьоокій // Формування ринк. відносин в Україні: зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 8. – С. 60–67.

Ж69574

51. Кидалова В. В. Проблеми та завдання банківської системи у період економічної кризи / В. В. Кидалова // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 14. – С. 66–67. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж71955

52. Кириченко О. А. Антикризова інвестиційна політика України / О. А. Кириченко, О. І. Харченко // Актуал. пробл. економіки. – 2010. – № 1. – С. 64–74. – Бібліогр.: 26 назв.

Ж23291

53. Кіндратець О. Криза в Україні : її причини і можливі наслідки / Олена Кіндратець // Соц. психологія. – 2009. – № 5. – С. 75–82. – Бібліогр.: с. 82.

Ж24479

54. Кобзій О. В. Планування показників діяльності підприємства в кризових умовах / О. В. Кобзій // Теорія і практика сучасної економіки : матеріали Х міжнар. наук.-практ. конф. / Черкас. держ. технол. ун-т [та ін.]. – Черкаси: ЧДТУ, 2009. – Т. 2. – С. 150–152. – Бібліогр.: 3 назви.

В352025/2

55. Ковалевич Д. А. Механізми соціальної підтримки населення в умовах світової фінансово-економічної кризи / Д. А. Ковалевич // Наук. вісн. Чернів. торг.-екон. ін-ту КНТЕУ. – 2009. – Вип. 3 : Екон. науки. – С. 264–268. – Бібліогр.: 2 назви.

Ж72705

56. Коваленко Г. А. Обеспечение занятости населения и сохранения интеллектуального потенциала регионов в условиях экономического кризиса / Г. А. Коваленко, В. Е. Коваленко // Вісн. Донбас. держ. машинобуд. акад. : зб. наук. пр. – Краматорськ, 2009. – № 3. – С. 113–116. – Бібліогр.: 7 назв.

Ж73025

57. Коваленко Н. С. Макроекономічні аспекти розвитку ринку праці України в умовах світової фінансово-економічної кризи / Н. С. Коваленко // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 24, ч. 1. – С. 66–70. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 7 назв.

Ж70822/Ек.н.

58. Ковальчук А. Т. Незалежність НБУ і проблеми подолання фінансової кризи / А. Т. Ковальчук // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 18, Економіка і право. – 2009. – Вип. 7. – С. 8–16. – Бібліогр.: 6 назв.

Ж72786

59. Ковтун О. І. Стратегії для оптимізації виробництва і бізнесу в умовах глобальної економічної кризи / О. І. Ковтун // Вісн. Львів. комерц. акад. : зб. наук. пр. Сер. екон. – 2009. – Вип. 30. – С. 61–65. – Бібліогр.: 10 назв.

Ж69765/Ек.

60. Козьменко Л. С. Можливі наслідки фінансової кризи для промисловості регіону / Л. С. Козьменко // Пробл. і перспективи розвитку банків. системи України. – 2009. – Вип. 24. – С. 100–103.

Ж70725

61. Колосов А. Н. Организационная надстройка деятельности предприятия в условиях кризиса / А. Н. Колосов, С. К. Кучеренко // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 250, т. 9. – С. 2184–2192. – Бібліогр.: 12 назв.

Ж70425

62. Конопатська Л. Деякі питання регулювання банківської діяльності в період світової економічної кризи / Л. Конопатська, К. Раєвський // Вісн.

Нац. банку України. – 2010. – № 2. – С. 22–27. – Бібліогр.: 9 назв.
Ж14806

63. Коровина З. П. Особенности современного кризиса в Украине и пути его преодоления / З. П. Коровина, А. Г. Игольников // Прометей. – 2009. – № 2. – С. 88–92.
Ж70224

64. Кравцова Л. І. Фінансово-економічні важелі подолання кризи в економіці України / Л. І. Кравцова, С. М. Сологуб // Наук. зап. / Нац. ун-т «Острозька академія». – 2009. – Вип. 2. – С. 58–73. – (Серія «Економіка»). – Бібліогр.: 5 назв.
Ж69992/Ек.

65. Крамаренко В. И. Воздействие мирового кризиса на формирование модели социальной экономики в Украине / В. И. Крамаренко // Экономика и управление / АН Крыма. – Симферополь, 2009. – № 2/3. – С. 7–15. – Библиогр.: С. 15.
Ж15706

66. Кругляно А. В. Безробіття як соціально-економічне явище в умовах кризи / А. В. Кругляно, В. В. Гутафель // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 250, т. 9. – С. 2088–2092. – Бібліогр.: 5 назв.
Ж70425

67. Кузьменко В. П. Соціально-економічні кризи у світі й Україні та їх подолання в процесі реформування господарства / В. П. Кузьменко // Історія нар. гос-ва та екон. думки України. – 2009. – Вип. 42. – С. 182–199. – Бібліогр.: С. 197–199.
Ж70105

68. Кузьмін В. В. Вплив іпотечної кризи США на іпотечне кредитування України і країн Європи / В. В. Кузьмін // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 253, т. 5. – С. 1176–1183. – Бібліогр.: 7 назв.
Ж70425

69. Курза Ю. Україна в світовій економічній кризі / Ю. Курза // Економіст : укр. журн. – 2009. – № 12. – С. 6–32. – Бібліогр.: С. 32.
Ж15978

70. Кучкова О. В. Фактори підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах кризи / О. В. Кучкова // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 253, т. 7. – С. 1628–1632. – Бібліогр.: 3 назви.

Ж70425

71. Лисенко Р. С. Фінансово-економічна криза в Україні : причини виникнення та необхідні заходи для відновлення фінансової стійкості банківської системи / Р. С. Лисенко // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 20. – С. 20–23. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж72451

72. Литвиненко В. М. Конкурентоспроможність України в контексті сучасної світової фінансово-економічної кризи / В. М. Литвиненко // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 72–77. – Бібліогр.: 10 назв.

Ж72451

73. Лысов В. М. Глобальный экономический кризис и его влияние на украинскую экономику / В. М. Лысов // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 249, т. 2. – С. 1590–1606. – Бібліогр.: С. 1604–1606.

Ж70425

74. Ляхова Л. П. Прибутковість підприємства в умовах кризи / Л. П. Ляхова // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 17. – С. 60–61. – Бібліогр.: 8 назв.

Ж71955

75. Майстро Р. Г. Ефективність діяльності підприємств в умовах фінансово-економічної кризи / Р. Г. Майстро, М. Д. Жартовська // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 250, т. 9. – С. 2128–2133. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж70425

76. Маказан Є. В. Причини кризи та шляхи подолання кризових явищ в сучасній економіці України / Є. В. Маказан // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 23, ч. 1. – С. 90–93. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 7 назв.

Ж70822/Ек.н.

77. Макогон Ю. Стратегія вихода економіки України из кризиса / Юрий Макогон // Економіст : укр. журн. – 2009. – № 6. – С. 28–32. – Бібліогр.: С. 32. Ж15978

78. Макогон Ю. В. Внешние экономические связи Украины в условиях мирового кризиса / Ю. В. Макогон // Вісн. Донбас. держ. машинобуд. акад. : зб. наук. пр. – Краматорськ, 2009. – № 3 (17). – С. 142–147. – Бібліогр.: 6 назв. Ж73025

79. Макогон Ю. В. Криза у світовій економіці: стратегічні пріоритети металургії України / Юрий Володимирович Макогон, Микола Григорович Шпундра // Стратег. пріоритети. – 2009. – № 1. – С. 86–95. Ж25775

80. Макогон Ю. В. Пропозиції щодо виходу промисловості України з кризи : на прикладі хімічної галузі / Юрий Володимирович Макогон // Стратег. пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 139–144. – Бібліогр.: С. 144. Ж25775

81. Макогон Ю. В. Экономика промышленности Украины в условиях кризиса / Ю. В. Макогон // Економіка пром-сті. – 2009. – № 2. – С. 109–112. – Бібліогр.: С. 112. Ж16378

82. Мартыянов М. П. Економічне зростання: актуальні проблеми, засоби забезпечення в кризовий період / М. П. Мартыянов // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 251, т. 3. – С. 646–650. Ж70425

83. Масло І. О. Оцінка ефективності інвестиційних проєктів в умовах кризової ситуації / І. О. Масло // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 17. – С. 65–66. – Бібліогр.: 6 назв. Ж71955

84. Маслов А. О. Сучасна економічна криза в Україні і світі у контексті інформаційної економічної теорії / А. О. Маслов // Актуал. пробл. економіки. – 2010. – № 6. – С. 31–40. – Бібліогр.: 18 назв. Ж23291

85. Миколаїв Ю. Зробімо ставку на виробництво продовольства, і криза відступить, тотальне падіння економіки зупиниться / Юрий Миколаїв // Віче.–

2009. – № 7. – С. 18–19. Парламентські слухання «Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства і харчової промисловості України».

Ж14474

86. Михальський Ю. В. Становище та перспективи розвитку української кооперації в умовах глобалізації та світової економічної кризи / Ю. В. Михальський // Вісн. Львів. комерц. акад. Гуманіт. науки. – 2009. – Вип. 8. – С. 170–177. – Бібліогр.: 8 назв.

Ж69765/ гум.н.

87. Михальчук Л. В. Дослідження економічної активності підприємств під час економічної кризи / Л. В. Михальчук, М. Н. Товчій // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 252, т. 1. – С. 150–156. – Бібліогр.: 12 назв.

Ж70425

88. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / Володимир Міщенко // Вісн. Нац. банку України. – 2009. – № 2. – С. 3–7. – Бібліогр.: С. 7.

Ж14806

89. Надьон Г. О. Моніторинг змін параметрів, що визначають кризову ситуацію на підприємстві / Г. О. Надьон // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 152–157. – Бібліогр.: 9 назв.

Ж72451

90. Невінчаний І. С. Особливості розвитку інтелектуальної власності в умовах світової економічної кризи // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. / Наук.-дослід. екон. ін-т. – 2009. – № 3. – С. 177–179. – Бібліогр.: 6 назв.

Ж69574

91. Олексенко М. В. Перспективи інвестицій в Україну в умовах світової кризи / М. В. Олексенко // Зб. наук. пр. Таврій. держ. агротехнол. ун-ту. – Мелітополь, 2009. – № 6. – С. 307–313. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 6 назв.

Ж73707

92. Осадча Ю. В. Вивільнення персоналу як виклик економічної кризи // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 14. – С. 76–78. – Бібліогр.: 9 назв.

Ж71955

93. Пабат А. Світова енергетика та глобальна економічна криза / Анастасія Пабат // Економіст. – 2009. – № 2. – С. 30–32.

Ж15978

94. Павлюк А. П. Структурно-динамічні процеси у регіонах України в умовах фінансово-економічної кризи / А. П. Павлюк, В. В. Пилипів, А. О. Коваленко // Актуал. пробл. економіки. – К., 2010. – № 4. – С. 176–188. – Бібліогр.: 14 назв.

Ж23291

95. Панько Б. М. Економічна рефлексивність та циклічність глобальних макроекономічних кризових процесів : феноменальність українського варіанту // Вісн. соц.-екон. дослідж. / Одес. держ. екон. ун-т. – 2009. – Вип. 35. – С. 103–109. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж69469

96. Пахомов Ю. Ситуація в Україні: предкризис, кризис, посткризис / Юрий Пахомов, Сергей Пахомов // Екон. часопис XXI. – 2009. – № 7/8. – С. 3–6.

Ж15623

97. Петухова О. М. Інноваційний розвиток підприємств харчової промисловості України в умовах фінансово-економічної кризи / О. М. Петухова // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 23, ч. 2. – С. 117–121. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 9 назв.

Ж70822/Ек.н.

98. Плєскач В. Л. Фінансовий контроль і управління грошовими коштами підприємства в умовах поглиблення кризи / В. Л. Плєскач, К. С. Жадько // Наук. пр. НДФІ : наук. зб. / Наук.-дослід. фін. ін-т. – 2009. – Вип. 2. – С. 137–142.

Ж68965

99. Полозенко Д. Про основні чинники подолання фінансово-кредитної кризи в Україні / Дмитро Полозенко // Вісн. Нац. банку України. – 2009. – № 4. – С. 28–31. – Бібліогр. у підрядк. прим.

Ж 14806

100. Поташев Р. Є. Прогнозування цінової ситуації на ринку житла в умовах економічної кризи / Р. Є. Поташев // Вісн. соц.-екон. дослідж. : зб. наук. пр. / Одес. держ. екон. ун-т. – 2009. – Вип. 35. – С. 90–96. – Бібліогр.: 7 назв. Ж69469

101. Поташній Ю. Економічна криза не спростовує права на працю / Юрій Поташній // Віче. – 2009. – № 1–2. – С. 12–15. Парламентські слухання «Про стан дотримання конституційних гарантій трудових прав громадян» 10 грудня 2008 р. Ж14474

102. Поташній Ю. Кризу викликали на килим / Юрій Поташній // Віче. – 2009. – № 5. – С. 4–5. Слухання «Про соціально-економічне становище в реальному секторі економіки та пропозиції щодо антикризових заходів в Україні», організовані Комітетом Верховної Ради з питань економічної політики. Ж14474

103. Птащенко П. О. Соціально-економічні чинники розвитку регіонального фінансового ринку в умовах системної економічної кризи / П. О. Птащенко, А. М. Мінін // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. / Наук.-дослід. екон. ін-т. – 2009. – № 3 (94). – С. 154–157. – Бібліогр.: 7 назв. Ж69574

104. Резнік Н. П. Світова фінансова криза та її загроза для інвестицій в АПК України / Н. П. Резнік // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 23, ч. 2. – С. 98–102. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 5 назв. Ж70822/Ек.н.

105. Руденко Н. В. Конкурентоспроможність ринку праці в Україні : тенденції змін в умовах економічної кризи / Н. В. Руденко // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 173–177. – Бібліогр.: 7 назв. Ж72451

106. Руднева О. Ю. Тенденції розвитку соціального страхування населення України в умовах фінансово-економічної кризи / О. Ю. Руднева, В. А. Теслюк // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 252, т. 1. – С. 87–96. – Бібліогр.: 7 назв. Ж70425

107. Свинтус І. В. Вплив доходів від ведення особистого селянського господарства на формування сімейного бюджету в умовах економічної кризи //

Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту : наук. журн. – 2009. – № 2, т. 1. – С. 83–85. – (Серія 2, «Екон. науки»). – Бібліогр.: 5 назв.

Ж69410

108. Семів С. Р. Вплив світової фінансової кризи на діяльність споживчої кооперації України / С. Р. Семів // Вісн. Львів. комерц. акад. : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 30. – С. 127–132. – (Серія «Економіка»). – Бібліогр.: 7 назв.

Ж69765/Ек.

109. Скоромнюк М. Доцільність формування інноваційної системи регіонів в умовах кризи / М. Скоромнюк, О. Хмелевська // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 250, т. 9. – С. 2204–2214. – Бібліогр.: 3 назви.

Ж70425

110. Скоромнюк М. А. Необхідність посилення інноваційної діяльності під час фінансово-економічної кризи / М. А. Скоромнюк, О. М. Хмелевська // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 252, т. 1. – С. 125–135. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж70425

111. Соскін О. Сучасний етап кризи в Україні: фінансово-економічні та соціальні загрози / Олег Соскін // Екон. часопис XXI. – 2009. – № 7/8. – С. 7–14. – Бібліогр.: с. 14.

Ж15623

112. Соскін О. Україна занурюється у кризу. Чи врятують нас міжнародні запозичення? / Олег Соскін // Екон. часопис XXI. – 2009. – № 3/4. – С. 3–6.

Ж15623

113. Степаненко Т. О. Фінансово-економічна криза в Україні : наслідки та заходи щодо подолання / Т. О. Степаненко // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 18. – С. 93–94. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж71955

114. Стеценко Т. О. Напрямки посилення соціально-економічного захисту населення в умовах фінансово-економічної кризи / Т. О. Стеценко // Теорет. та приклад. питання економіки : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 2009. – Вип. 18. – С. 237–244. – Бібліогр.: 6 назв.

Ж72451

115. Сундук А. М. Вплив світової фінансово-економічної кризи на розвиток продуктивних сил України : регіональний аспект / Анатолій Миколайович Сундук // Стратег. пріоритети. – 2009. – № 2. – С. 205–210. – Бібліогр.: С. 210. Ж25775

116. Супрун Н. В. Управління державним боргом в умовах фінансової кризи / Н. В. Супрун // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2009. – Вип. 5, т. 2. – С. 73–81. Ж73076

117. Твердохліб Т. В. Сільськогосподарська кооперація – шлях виходу із кризи / Т. В. Твердохліб, В. В. Зянько // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 249, т. 6. – С. 1419–1423. – Бібліогр.: 4 назви. Ж70425

118. Терновий В. М. Розвиток регіонального бізнесу на базі співпраці з іноземними компаніями в умовах фінансової кризи / В. М. Терновий, Д. В. Кравченко // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 253, т. 6. – С. 1399–1404. – Бібліогр.: 3 назви. Ж70425

119. Ткаченко Н. М. Шляхи подолання кризових явищ у цукровій промисловості / Н. М. Ткаченко, О. О. Ткаченко // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 46–49. Ж14693

120. Трофименко О. О. Відновлювальна енергетика як складова розвитку енергомістких підприємств в умовах глобальної економічної кризи // Теорія і практика сучасної економіки : матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. / Черкас. держ. технол. ун-т [та ін.]. – Черкаси: ЧДТУ, 2009. – Т. 2. – С. 194–196. B352025/2

121. Угляница С. Н. Необходимость и экономическое обоснование целесообразности разработки инвестиционной стратегии хозяйствующими субъектами в условиях кризиса // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 17. – С. 62–63. – Бібліогр.: 7 назв. Ж71955

122. Упрій Л. Нова хвиля кризи в Україні: можливі загрози / Леонід Упрій // Екон. часопис XXI. – 2009. – № 9/10. – С. 12–15. – Бібліогр.: с. 15.

Ж15623

123. Фещенко О. М. Кризис в Украине и параллели с прошлым / О. М. Фещенко, К. Н. Коршунова // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 249, т. 1. – С. 110–115. – Бібліогр.: 3 назви.

Ж70425

124. Фещенко О. М. Металлургическая промышленность в условиях мирового экономического кризиса / О. М. Фещенко, В. Г. Карасев // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 247, т. 6. – С. 1457–1462. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж70425

125. Фещенко О. М. Перспективи видавничої справи України в умовах економічної та фінансової кризи / О. М. Фещенко, Н. В. Кунавіна // Економіка : пробл. теорії та практики : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т. – 2009. – Вип. 250, т. 1. – С. 93–99. – Бібліогр.: 5 назв.

Ж70425

126. Фокеев Э. В. Ценностные ориентации студентов в условиях глобального экономического кризиса и реформирования политической системы в Украине / Э. В. Фокеев, С. Д. Василенко // Наук. вісн. / Одес. держ. екон. ун-т, Всеукр. асоц. молодих науковців. – 2009. – № 4 (82). – 139–146.

Ж72117

127. Халда Н. О. Особливості функціонування регіональних ринків праці в умовах світової економічної кризи / Н. О. Халда // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 24, ч. 2. – С. 188–172. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 4 назви.

Ж70822/Ек.н.

128. Хмельевський О. В. Страхування за умов фінансової кризи : тенденції розвитку та елементи пожвавлення // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. – 2009. – № 2, т. 1. – С. 106–109. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 6 назв.

Ж69410

129. Хома І. Б. Механізм відновлення фінансової безпеки автомобілебудівних підприємств України в умовах поглиблення світової кризи // Екон. простір : зб. наук. пр. / Придніпр. держ. акад. буд-ва та архіт., Придніпр. наук.-

освіт. ін-т інновац. технологій в буд-ві. – Д., 2009. – № 22/1. – С. 299–308. – Бібліогр.: 7 назв.

Ж73447

130. Черваньов Д. Інноваційні фактори зміцнення конкурентоспроможності України в умовах світової фінансової кризи / Д. Черваньов, Н. Авдєєва // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. 2009. – Вип. 107/108. – С. 63–66. – (Серія «Економіка»).

Ж28079/Екон.

131. Череп А. В. Розвиток промисловості України в умовах економічної кризи / А. В. Череп, О. С. Кучеров, В. О. Шаповалова // Формування ринк. відносин в Україні: зб. наук. пр. – 2009. – № 4. – С. 140–142.

Ж69574

132. Шаповал Л. П. Стан інвестиційно-привабливих галузей економіки України в умовах фінансової кризи / Л. П. Шаповал, Є. В. Набок // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 23, ч. 2. – С. 126–129. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 9 назв.

Ж70822/Ек.н.

133. Шаповал М. Балансовий метод як засіб подолання фінансово-економічної кризи в Україні / М. Шаповал // Україна : аспекти праці. – 2009. – С. 26–27. – Бібліогр. у підрядк. прим.

Ж14757

134. Шнипко О. Конкурентоспроможність України до світової економічної кризи, під час... Після? / Олександр Шнипко // Політичний менеджмент. – 2009. – № 1. – С. 26–33.

Ж24488

135. Шевцов А. І. Актуальні проблеми економіки України в контексті світової фінансової кризи / А. І. Шевцов, Г. І. Мечніков // Стратег. пріоритети. – 2009. – № 1. – С. 80–85. – Бібліогр. у підрядк. прим.

Ж25775

136. Шевченко А. М. Світова фінансова криза і її вплив на фондовий ринок України / А. М. Шевченко // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 22, ч. 2. – С. 83–87. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 7 назв.

Ж70822/Ек.н.

137. Ющенко Н. Л. Про функціонування ринку праці та проблему зайнятості молоді в умовах економічної кризи / Н. Л. Ющенко, Т. Л. Ющенко, М. А. Рахманкулова // Вісн. Черніг. держ. технол. ун-ту. – 2009. – № 38. – С. 289–298. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 11 назв.

Ж69271

138. Яқуніна Н. О. Проблематика розвитку інвестування через банківський сектор в умовах кризи / Н. О. Яқуніна // Управління розвитком : зб. наук. пр. / Харк. нац. екон. ун-т. – 2009. – № 18. – С. 61–62. – Бібліогр.: 4 назви.

Ж71955

139. Ясинська Н. А. Актуальні проблеми економіки України в контексті світової кризи / Н. А. Ясинська, О. В. Матвєєва // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 24, ч. 2. – С. 173–176. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 8 назв.

Ж70822/Ек.н.

140. Ясинська Н. А. Проблеми розвитку промисловості в умовах фінансової кризи / Н. А. Ясинська, І. В. Матвєєва // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 24, ч. 2. – С. 169–172. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 5 назв.

Ж70822/Ек.н.

141. Ясинська Н. А. Розвиток економічних процесів в Україні в умовах світової фінансової економічної кризи / Н. А. Ясинська, Я. Ю. Беленкова // Зб. наук. пр. Черкас. держ. технол. ун-ту. – 2009. – Вип. 24, ч. 2. – С. 261–264. – (Серія «Екон. науки»). – Бібліогр.: 11 назв.

Ж70822/Ек.н.

Підп. до друку 27.01.2011.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Ум. друк. арк. 5,7.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3